

Николай РЫКУНОВ

МҮӨТТЭЭХ
ҮӨТТЭР

ДЬОКУУСКАЯ 1996

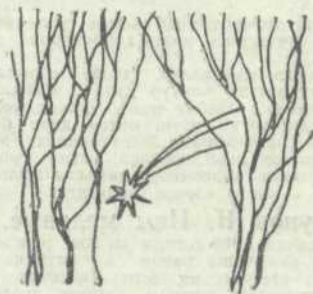

Рыкунов

НИКОЛАЙ РЫКУНОВ

МУӨТТЭЭХ ҮӨТТЭР

ХОҮООННОР

ДЬОКУУСКАИ

«БИЧИК» НАЦИОНАЛЬНАЙ КИНИГЭ КЫҢАТА

1996

УДК 894.387—1
ББК 84Я—5
P 94

Хомуйан онордо уонна бэчээккэ бэлэмнээтэ
Е. И. Рыкунова

Рыкунов Н.
P 94 Мүөттээх үөттэр: Хоһооннор /Ме-
кумянова И. А. уруһуйа. Дьокуускай:
«Бичик» нац. кинигэ кыһата, 1996 —
184 с.

Поэт төрөөбүтэ 60 сылын туоларынан сибээстээн,
урут бэчээттэнэ илик хоһоонноро түмүллэн кири-
дилэр.

Кинигэ «Айхаллаа, поэт, саргылаах саганы»,
«Ус сүрэхтээх чокуур дьон», «Айылда—мин төрө-
лүт ийэм», «Өлбөт мэигэ уулаах уолбат дьүүктэ»,
«Санаан уотун отун, отун» дигэн бэйэтин хоһоон-
норуи тылларынан 5 салаалаах. Манна сайдыы,
быллылээх дьон, айылга, истин сыйыан, айар үлэ
тустарынан хоһооннор тагылдынылар.

Бу — поэт кэриэс кинигэтэ.

Рыкунов Н. Ивы медовые. Стихи.

В связи с 60-летием со дня рождения в сборник
поэта включены ранее не опубликованные стихи.
Книга состоит из 5-ти разделов, названных по
стихотворным строкам самого поэта, где можно
прочсть стихи о прогрессе, известных людях,
природе, человеческих отношениях, а также о
творчестве.

P 470290200—064
M 137—96 029—96

ББК 84Я—5

ISBN 5—7696-0910-9

© Рыкунов Н. М., 1996

ТУЛЛУК ДЬИЭРЭҢКЭЙИН ТУОЙБУТА

Орто дойду үөрүүтүн-хомолтотун сүрэхтэ-
ринэн аһарар ураты дьон баар буолаллар. Ол оннук
дьоннортон биридэстэрэ этэ, этэнгэ сылдыбыта
буоллар, быйыл 60 сааһын туолуохтаах үтүө добор-
бут поэт уонна журналист Николай Рыкунов.

Николай Михайлович Рыкунов саха бил-
лиилээх поэттара Илья Чабылдан, Таллан Бүрэ
төрөөн-үөскээн тахсыбыт Нам улуунугар, I Хому-
таах нэһилиэгэр 1936 с. сэтинньи 23 күнүгэр тө-
рөөбүтэ. Төрөөбүт Хаабыка Алааһа дигэн сиргэ,
нууччалыы ампаар дьибэе колхоз уопсай мунһаба
буола турдагына. Ово сангата эһээхэйдии түспүтү-
гэр «Куолаһа модьу, уол оҕо кэллэ», — дэспиттэр
үһү мунһах дьонно. Абата Михаил Петрович сааһын
тухары мас ууһа, ийэтэ Вера Николаевна (төрөө-
бүтүнэн Москвитина) ыанньыксыт идэлээх эбиттэр.
Ийэтэ хонуйа-туойа сылдыбатыабын иһин, уус тыл-
лааба, сытын өйдөөбө санаалааба үһү...

Коля уол Хамабатта сэттэ кылаастаах ос-
куолатын бүтэрээт, Дьокуускайдаагы педучилищега
үөрэнэ кирибит.

Аан бастаан айар-дьайар бабата хаһан
уһуктубутун ыйыппыппар, поэт оскуолатаабы сыл-

ларын ахтыбыта: «Өйбөр-сүрэхпэр инэн хаалбыт, саамай таптаабыт учууталым Ксения Меркурьевна Таюрская миингин аан маннай аабарга уулуйбуга (кини нуучча тылыгар үөрэтэрэ), дыэттэтэн уларсан «Овод», «Как закалялась сталь», «Мать» о.д.а. кинигэлэри умсугуйан аабыталаабытым».

Оттон педучилищега үөрэммит кэмэ ки-
ниэхэ олус улахан суолталаах буолбутун маннык сөһөргээбитэ: «Училище оҕо туһугар олус кыһам-
нылаах, чакчы да билиини бизэргэ дьулуһан, дын сүрэхтэринэн үлэлиир талбыт курдук үчүгэй учуу-
таллардааҕа, миингин бастаан таба көрбүт директо-
рым Константин Дмитриевич Потапов, кылааһым салайааччыта үтүө дууһалаах нуучча дьахтара, эмие нуучча тылын учуутала Клавдия Иннокентьевна Фи-
липпова (уроогар хогоон суруйан уонна кистээн атын кинигэни ааҕан элбэхтэ тутулуннарбын да, кэлин Саха театрыгар көрсөн, «Хата, онтуг туһа-
лаатаҕа дии...» — диэхтээбитэ). Миингин арангачы-
лаһан, интернажка ылларан, ас-танас кырыымчыгар алыс абыраабыта. Үөрэтэр оболорун туой дыэттигэр илдьэн ыалдьыттар буолара...

Элбэҕи аахпыт сылларым. Толстой, Чехов, Горькай, Маяковскай. Сахалартан урут аахпыттар-
бар, алыс таптаабыт Өксөкүлээхпэр, Алампа Соф-
роновпар, Ойуунускайбар, Сметаниннар, Пана Ту-
лааһынаппар, биир дойдулаахтарым Чабылбанҕа,
уонна Талланҕа эбии, Урастырап, Элэй, Сергей
Васильев, Абаҕыныскай, Сэмэн Данилов... И. Го-
голев «Ыҕыгар уоттара!» Анаан үөрэһитэҕим эрээ-

ри, үкөсү нойосуус билэрим. И. Гоголев Рыкунову эрэ буолбатах, оччотоогу поэтары барыларын поэ-
зия чэбдик тылынан сайа охсубута, бүтүн көлүөнэ суруйааччылары үүнэрбитэ. Гоголев да бэйэтэ хал-
лаантан туспэтэҕэ, сыһыйан аахтаахха, Тулааһынап-
тан, Сметанинтан, Дьанылыттан, Л. Поповтан св-
листэнэн үүммүтэ өтө көстөр эбээт. Ону тоҕо эрэ
ким да баччаанҕа диэри булан ылан ырыта или-
тин сөҕөбүн...».

Миин бу обургу быһа тардыыны поэт бэ-
йэтин илиитинэн 1986 с. суруйан хаалларбыт «Аҕы-
йах тылы эттэххэ» диэн ахтыытыттан ыллым.

Көстөрүн курдук, ити сылларга Рыкунов элбэҕи аахпыт эрэ буолбакка, хогоон суруйарга холоммут. Училище литературнай куруһуогун ак-
тивнай кыттааччыта буолбут, кэлин куруһуогу бэ-
йэтэ салайбыт. «Ыччат кыһата» диэн эркин ха-
һыаттаахтара. Итиннэхэ барытыгар саха тылын уон-
на литературатын учууталлара Н. А. Аадлаабыскай,
М. Г. Стручкова, И. Г. Спиридонов үтүөлээхтэрэ-
өнөлөөхтөрө. Ырыаҕа композитор Захар Винокуров
үөрөспит. Бу училищеттан аатырбыт ырыаһыт Ане-
гина Ильина интиллэн тахсыбыта.

Училище кэинитэн үс сыл армияҕа су-
лууспалаабыта. Ол сылларга хогоон суруйарын тэ-
нэ, Тютчев хогооннорун тылбаастаабыта, Пабло Не-
руда, Гейне, А. Твардовскай, А. Сурков айымны-
ларын үлүһүйэн үөрөспитэ.

Онон Саха университетин аанын аһары-
гар (1959 с.) Н. Рыкунов элбэҕи аахпыт-билбит,

Ийэ дойдутугар иэни толорбут, балачча суруйбут-айбыт эдэр автор эбит. Кини куурсугар Россия Суруйааччыларын сэюун чилиэнэ буола үүммүт талааннаах дьон Петр Аввакумов, Иван Сысолятин, Петр Дмитриев, эрдэ өлбүт дьовурдаах суруйааччы буолуох Григорий Дохунаев (Абый) баалара.

Ити бииргэ үөрэммит доботторун поэт кэлин күлэ-үөрэ «адрестар» диэн ааттыра. Ол аата «Аввакумов, Дмитриев, Рыкунов еше Сысолятин» диэн этин бастагы букваларын холбоон таһаарара. Мингин хаадыллаан: «Ньукулай Урсун үс күниэххэ курсун», — диэн субуруттар буолара.

Бастагы хоһооно «Эдэр коммунист» хаһыакка 1954 с. бэчээттэннэр даҕаны, Николай Рыкунов аата дьэ ити университетка киирбит сылыттан, «Сэргэлээх уоттарыгар» буспут-хаппыт кэммитэн ордук биллэн барбыта. Ол курдук, «Үргэл» (1961 с.) хомуурунньука кыттан, кинигэбэ бэчээттэни үөрүүтүн маннай билбитэ. Оттон нөҥүө сылыгар хоһооннорун бастагы кинигэтэ — «Хатын ырыата» күнү көрөр. Айар үлэбэ студент сааһыгар чаҕылхайдык киирэн баран, ити эрээри, Николай Рыкунов харыыта суох бэчээттэнэн, кинигэтэн кинигэни субуруттан барбатаҕа. Ол кини кини уонна поэт быһымытынан уус тылга үрдүк ирдэбиллээхтик сыһыаннаһарыттан уонна сэмэйттэн этэ.

Университеты бүтэрэн баран, Мэнгэ-Хаңалас оройуонугар саха тылын уонна литературатын учууталынан, 30-ча сыл улуунун Нам хаһыатыгар, хаһыат үлэтин бары кэрдийин саһан, олобун тигэх

«сылларыгар редакторынан айымньылаахтык үлэлээбитэ. Ол да иһин кини бэйэтин хаһыаччыт-поэтынан билинэрэ уонна олоххо быһаччы ороһо сылдьар ити идэтинэн иһигэр кизн туттара. Үгүс сыллаах үлэтэ «Үлэбэ килбиэниң иһин» юбилейнай медалынан, Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Бочуотунай грамотатынан бэлиэтэммитэ.

Улууһугар айар үлэнэн дьарыктанар дьону өрүү көбүлүүр, көмөлөһөр буолара. Ол курдук «Отуу уота» диэн литературнай, «Туллук хаара» диэн мелодистар түмсүүлэрин тэрийсбитэ. Намнаабы педучилище «Даадар уоттара» литературнай куруһуугун салайааччытынан эмиз кини этэ. Аһардас ити куруһуоктан хоһоон кинигэлэммит Павел Харитонов—Ойуку, Петр Тимофеев, Родион Еремеев итиллэн тахсыбыттара. Оттон улуустаабы түмсүүтэн Анна Парникова, Степан Овчинников, Иннокентий Елисеев—Усхаан, Калистрат Еремеев, Александр Дунаев айар аартыкка үктэммиттэрэ.

Улууска буолар культурнай-литературнай көрсүһүүлэргэ Дьокуускайга үлэлиир, олорор үгүс суруйааччылары, айар үлэһиттэри Николай Михалович тардар, кытынарар, ону тэгинэн бэйэтин хаһыатыгар ыалдьыттарар, ааҕааччыларга тиэрдиһэр буолара. Кини үлэлиир сылларыгар улууска искусство үлэһиттэригэр өрүү болломто ууруллара диэтэххэ омунааһын буолуо суоҕа.

Омос көрүүтэ кини суруйбута-айбыта сөччө элбэбэ суохха дылы. Кинигэлэрэ да, дынгэр, абыһахтар. Ижкис кинигэтэ «Дьол сулуһа» 1969 с.,

«Мин пятилеткам» («Сибэкжилэр» хомурууньук) 1972 с., «Кэбинилээх оттор» 1975 с., «Хотуур икки хомус икки» («Хоһоонор» хомурууньук) 1979 с., «Лыжный след» 1981 с. тахсыбыттара.

Кэлин, 1981 с., «Уоттаах отум» дин ааттаан кинигэ издательствотыгар хомурууньук киллэрэ сылдыбыта өйөмөккө, бэйэтигэр төттөрү бэриллибит эбит.

Мин издательствоҕа үлэлээбит сылларбар хас да төгүл рукопискын киллэр дин сылдыбытым да, Николай Михайлович күлэн-оонньоон аһаран иһэрэ, кэлин киллэриэх буолара. Билигин биллэххэ, хоһоон суруйарын тохтоппотор да, кинигэ таһаартарыан тоҕо эрэ туттунар эбит.

Олох уларыһыта, урукку үгэн кэлбит өйдөбүллөрүбүт үрэллэнэ кини уйан сүрээни ыарытыннарбат буолуох туһа суоҕа. Николай Михайлович бэйэтэ да, сорохтор курдук, бу күнгэ диэри өрө тутан кэлбит, уус-уранык, хоһуйсубут кырдыктытын, кыһыл былаахпытын тууран ылан бырахпыһыт кэриэтэ, илгэн кэбинэр, атыннык хоһуйан-туойан барартан, бука, туттунара эбитэ буолуо. Кини кини аймах инники жэскилигэр, социализм идеалларыгар энчирээбэҕкэ итэҕэйэрэ. «Поэт — революционер, поэт — политик буолуохтаах», — дин тыллаах буолара. Политик-поэт, философ-поэт, публицист-поэт быһытынан улахан дьобурдааҕа. Бэйэтин коммунист, чинэинэй коммунист быһытынан сыаналанара. Баҕар, ол да иһин буолуо, уларыта тутуу уруйданар кэмигэр кини ах бэрдэрэн, аҕы-

рамнаан ылбыта, баччаанга диэри ытык туттав кэлбит идеалларына тус бэйэтинэн сууларсыан, арааһа, баҕарбатаҕа буолуо. Онуоха эһин олоҕун тиһэх сылларыгар дыз-уот өттүнэн ыктаран, кырдыга, айар-дьайар да усулуобуйата суоҕа... Өлөр сылыгар бэриллибит икки хостоох таас дызтигэр көспөккө, олохсуйбакка да хаалбыта. Кини хаһан даҕаны тус бэйэтигэр усулуобуйа туруорсан сүүрбэт-көппөт үгэстээҕэ...

Николай Рыкунов магнайгы кинигэтиттэн бэйэтин тематын таба тайаммыта, поэтической куолаһын сөптөөхтүк булуммута. Ол курдук, тапталы, ийэ дойдуга, ийэҕэ, дьахтарга тапталы таһара огостубуттартан биридэстэрэ. Кини гражданской лирика — уйан, нарын. Айылҕа кэрэтин кутун-сүрүн долгуйуутунаа олус таба биэрэр поэт. Холобур, ааҕан көрүң:

Атын хаһа кыраайга
дыэрэнкэй тэбэр туллук,
атын ханнык ыраайга
эһиэкэйдиирий кыталык?

Поэт хоһооннорун тыллара иһигэстэр, үөрэ-дьүөрэ түһэн, биһир сомоҕо өйдөбүлү, обраһы, санааны-оноону үөскэтэллэр. Маннык уратытыгар, дыһыгар, композитордар, мелодистар болҕомтолорун ууруохтарына сөп этэ.

Оттон таптал туһунан хоһооннортон ааҕааччы өйүгэр маннык строкалар хатаныахтарына сөп,

Миэхэ күнтэн күндүгүн.
Үгүс күһүн өксүөнүн.
Туораан кэллэ дии бүгүн
Тулдук манган мөссүөнүн.

Кини тус бэйэтэ билиэрин курдук, олобу туспатык, уратытык көрөрө, Иван Гоголев этэринини, романтик-поэт этэ. Киниэхэ тулалыыр эйгэ, айылба, дыон, кини киниэхэ сыһыана өрө күүрүү-лээхтик, романтическайдык ойууланара. Ол эрэри Рыкунов сиртэн-буортан тэйэн, тэлэһийэн, сирдээби олохтон араһасан, хой баһын туойан барбата. Олобу, бу Орто дойдуну тутан турар үлэни поэтизациялыыра, үлэ кыһатын өрө тутара. О да иһин: «Нам—от, бурдук сирэ», — диэн кини тутта өрүү этэрэ. Магнайгы кинигэтиттэн ыла киниэхэ «ходуһа лирикаата» диэн өйдөбүл баара.

Тыа сирингэр олорубут, үлэлээбит буолан, тыа сирин сүрүн тема оностубута өйдөнөр суол. Ол гынан баран олорубут кэмин сайдытыттан, олох хаамытыттан, научнай-техническэй революция кириититтэн туора туран хаалбатаба, космоһу баһылааһыны, үйэтин айхаллыыра, собуруу Саха сирин соңургуура, үйэ тутуутунан ааттаммыт БАМ-ы хохуйара.

Кини 1995 с. муус устар 8 күнүтэр сүрээбинэн ыалдьан эмискэ өлбүтэ.

Н. Рыкунов хоһоону суруйарын тэнэ саха поэматын сайыһынарааччылартан биридэстэрэ этэ. Кинигэтин айы кирибит уонна кэлин суруйбут поэ-

малара этэр өй-санаа, уус-уран чочуллуу-огоһуллуу да өттүнэн бэлтэ айымнылар. Итиннэ биһиги олорон кэлбит историябыт тыктарыллан да көстөрүнөн кэрэхсэниэхтэрин сөптөөх. Ол иһин Рыкунов поэмаларын күнүн-дьылын ыйан, туспа кинигэни таһаарар наадалаабын тоһоболоон бэлиэтибин.

Рыкунов бары суруйбута бүтүннүүтэ хоһуллара буоллар, кырата 17 бэчээтинэй илиистээх обургу кинигэ буолуо этэ. Урут туспа кинигэни тахсыбытын уонна уопсай хоһуурунньуктарга кыбытыллыбытын, олобун тиһэх сылларыгар суруйбутун поэт төрөөбүтэ 60 сылын туоларынан сибээстээн түмэн көрбүшүт барыта итиччэ буолла. Урут бэчээттэммитин сүрүн-сүрүн өттүн таллахха, 6 бэчээтинэй илиистээх туспа кинигэ тахсар. Оттон урут туох эрэ биричинэнэн бэчээттэммэтэх уонна кэлин суруйбут айымнылара—бири итиччэ. Онон поэт көргөһүннээн Евдокия Ивановналыын (саха тылын учуутала) сүбэлэһэн баран, алталык бэчээтинэй илиистээх икки кинигэни бэлэмнииргэ быһаардыбыт.

Бу таһаарыыга Николай Рыкунов агардас бэчээттэммэтэх хоһоонноро түмүлүнүлэр. Миэстэтиийбэтинэн поэмаларын киллэрбэтибит.

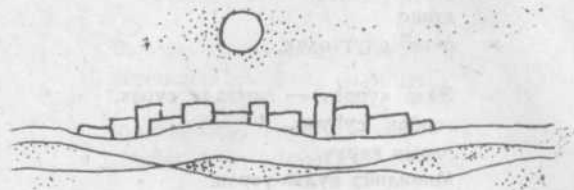
Кэлин суруйбута-айбыта аабааччыга балачча ситэритик-хоторутук тийдиин диэн санаанан салайтаран, тугу дук гыммытын барытын симпэтибит, дыһун-дыһун өттүн тиэрдэргэ кыһанныбыт. Онон бу кинигэ поэт кэриэс кинигэтэ буолар буолла.

Кини кинигэлэрин тэнэ ижхи кыһа, сиэнэ
поэт аатын ааттатыахтара.

Урукку өттүгэр чап-чараас кинигэлэрдээх
поэт арыый эттээх кинигэтин илингэр ыллахкына,
саха поэзиятыгар туспа куоластаах, нарын-намчы
тыллаах, балачча элбэри үлэлээбит-айбыт Нам та-
лааннаабын — Николай Рыкунову — сүрэххэр-
быаргар чугаһата ылыныан диин бөркө эрэнэбит.

УРСУН,

Россия суруйааччыларын союһун чилиэнэ.

АЙХАЛЛАА, ПОЭТ, САРГЫЛААХ САҒАНЫ

САҒА СУЛУС НЕРЮНГРИ

Саҕа куорат,
саҕа сулус —
Нерюнгри, нөрүөн-нөрүгү,
көмүс кынат,
күнгэ дьулус,
Нерюнгри, ньиргий-ньаргий!

Мөбүл, тэһин сүрэхпинэн
мин эмиэ
бамовецпын,
ону санаан кэллэхпинэ,
алкыйабын
албан сааспын.

Ыра санаам прописката
ыраах —
пионер куоракка,

уопуска ылан, саас, хата,
атаас,
онно ойутуохха.

Эдэр куорат — уоттаах сүрэх,
толбон суһуох,
нарын көрүү...
Мичилийэ күлөн-үөрөн,
минигин көрсүүй,
Нерюнгри.

Нерюнгри,
Нерюнгри —
добордоһуу түһүлгэтэ,
үрүг күнүм
өрүү киини
өлбөөдүйбэт гербэтэ.

Обо Ньюргун бухатыыр
Нерюнгри,
нарын-наскыл,
Прометей хататын
бар дьон туһар
сардырбатыый.

Сага куорат,
сага сулус
Нерюнгри, нөрүөн-нөргүй,
көмүс кынат,
күнгэ дьулус,
Нерюнгри, ньиргий-ньаргий!

ЫЛЛЫКТАР — ТУУЛУКТАР

Саргыны, быйагы ыралы
сарсыарда дьыбарга дьырылы,

чугдаара туойаннар туулуктар —
кылбагныы дайдылар ыллыктар.

Сайыспыт оҕолуу далалайн,
сахалы мин сага алаһайа

уунабын уруйу-айхалы,
оданан туойабын хайбалы,

Ыллыктар, кыраһа ыллыктар —
туналы туус маҕан туулуктар,

илгийэр улуу саас илдьитэ,
иннибэр тырымнаан мэлдьитин!

Мин оҕо эрдэхтэн кэтиирим
тими́р суол дьэргэйэн кэлэрин.

Ол БАМ-га комсомол оҕолор
Корчагин ыллыгын салбааннар,

сүһүөхтэн сүһүөбү суурталаан
инэллэр көһүнөн хардыылаан.

Доботтоор, айаммыт дьулусхан,
курбуулуур, бэл, ыйга, сулуска.

Санаабыт сарсынга тардыһар,
ойор күн — олохпун аргыһа.

Баттаһыам мин өссө «Якутскай —
Москва» уот сындыыс поезка,

Тапталлаах кинигэн илиһин,
төһө да нойосуус биллэргин,

сагаттан саганы арыһы
салпакка тутатан аабарды,

торбо күөх дойдубун анаара,
о, сыйыам угуорун-магаарын!

Саргыны, быйагы ыралы
сарсыарда дыбарга дырылы,

чугдаара туойаннар тулдуктар —
тус хоту дайдылар ыллыктар.

* * *

Ыйдана түүнгэ, о, үчүгэй дабаны
сыарбалаах ат уу долгуран айана,
түөх эрэ баар онно тонгуй саханы
дууһатын абылыыр уйан ахтылбана...

Ый үрүг көмүс киистэнэн оһуордуур
айгырас кыһаана намчы нарынны,
аргый кыыкыныбын атам оһонньордуу
суол курдук бараммат кылыһах ырыаны.

Кулгаахпар сага дьыл бакаалыны дыгкыныыр
курустаал толбонноох чэбдик салгыным,
сыарбам ылыга эмиэ кыыкыныыр, кыгкыныыр
сахам номоһун кыстыыр кыталыгыны.

Кылбаара угуйар эл сабахха тийэ,
кыһаан дырыалаах кыламаным быһынан,
сыарбам суола ыйданаба килбэчнэй
сыйыллан түстэ ыстаал ыллык буолан.

Ол сырдык утабым дьулуруйа сүүрэн,
симэлийэн силбэнэр балысхан БАМ-нын,
үйө сүллэр этингини сүрөхпэр күүрэр
сүдү кыһам сыралбанын, оо, абынным!

Ээй, чэй эрэ, дьөһөгөйүм оһотоо,
сиэлэн биэрийи сиэлиг төлөнүү сирили,
силлиэтэ суох айан ол айан буолбатах,
поезд улам чугас, ол тьа угуор, ньирилиир!

Ый көмүс боккуоба кылбайа кыырайан,
кыһаан хаар кыымнарын ыһахтыыр,
дугабар иилилэн, күлэн чабаарыйа,
чолбон биэрэс тэбэ көөчүктэнэн ылбахтыыр.

Аллаах айан кэриэтэ дүйөбит үлүскэн,
түөрт түөрөг туйабын — түөрт холорук,
алаһа дьэиэ тийиэн, кыппай маһан илиискэ
дьэргэтэ сыйыахха ыллык-строкалары.

Айхаллаа, поэт, саргылаах саганы,
иствий, хайдах ыллырый Ньургуйаанам:
«Бйдага түүнгэ, о, үчүгэй дабаны
ыстаал ыллыгым сындыыс айана...».

АТТАР

«Эчи, аныгы оболор
аты сатаан көлүйбэтэр,
үнкүүгэ эрэ бэртэр», —
мөнгүттэлээр абалар..
Былахыны боккуонтаабыт
былыргы Левша курдук,
ол ачаа уолаттарбыт
электрону
обуурдуу,
ойуу-дьарбаа тэһииинээн,
ойоболоон инэннэр,
хаар-муус арбаһыгар
хайдах курдук,
хабдылыны
хап гына хатаналлар,
иннин быһа кымныылыы
элэстэнэ ойуталлар!
Дьэргэлдһинэн
обургулар,
дьэ, ол бааллар —
сылгылар!

СУЛУС УУЛААХ ОТОНО...

Космонавт-биолог,
космонавт-геолог,
космонавт-врач... —
хоһууттарга уон араас
үлэ үөскүү туруо,
үлэ үүнэ туруо!
...Арай дуо,
доботторуом,
алабаркаан-тэтэгэркээн
адамай биир сарсыарда,
арай, дьэ,
наада буоллуннар
космонавт-поэттар,
үлэнэбин өрдэттэн:
эһи миигин
ол онно
эгэ эрэ умнаайабыт,
куота барар буолаайабыт!
Сир ийэ
уохтаах таптала —
сир тардыыта диэн
хайдабын
бэйэм мин этим-синним
эймэнийэ илистэн
илэ-бааччы,
илэ-чахчы
итэбэйиэхпин бабарабын.
О, кылатар буол, арай,

мунг саатар,
биир чыпчылбан
Гагарин харагынан —
күөх төлөнүнэн сапсына
күлүбүрэйэ мөхсөр,
күпсүйэ көтөр
планетам барахсаны!
Юрий курдук эмиэ
хараабыл тулааһыныгар
харандааспын,
улдьаа томуйахтыы,
туомтуу өртөөн кээһиэм
уонна сүрэбим
ньүөлүйэн атыйбахтыы
оҕо сааһым
дьарбаа түүллэрин
өйдөөн кэлиэм,
Онно, былыт ырбытыгар,
устан талбаарыйарым
быластаан..кый аллара
аймана ийэм хаалара..
Ол, кырдык да, баҕар,
космос киһи аймагы
быдан дьылтан угуйар
ахтылбана буолаарай?
Сиргэ,
сниккэ түспүт дии
миэнэ симик сэрэбиэйим,
сиргэ,
сиргэ эрэ кэтэһэллэр!

миигин ойор күнүм
уонна киним —
тапталлаабым,
ол иһин мин,
сир биир аалай таммаҕа,
уйаргыы, туой,
уоспунаан сэрэйэбин
сулус уулаах отон,
сугун дуу амтаннаабын.
Уонна, арба да,
һай, диэбэт! —
ыйытан ааһыхтаабым
ыйтан: тоҕо, дьэ, кини
аар күдэмэн кэмтэн
поэттары долгутарын,
кэһиибин мин
илдэ киририм
Үргэл дьэдьэнин,
оҕоойукпун толору
отоннуум
буспут сулустары:
уоп-чуоп аһаатыннар
көмүс чыычаахтарым
ыалларын оҕолорун
ыңгыртаан малааһынныы,
хаһыаппар мин
суруйан ырычаахтаһыым
космос солуннарын —
сыалай балаһаны!

КЭСКИЛЛИИН КЭПСЭТИИ

Кэскил, билэбин дуо, эн, бу ким өтөбүн
Төнгүргэнин түөрэргин?

Уонна уолга ооньуу эттим: «Киһи бөбөбүн,
Билбэккин өбүгэлэргин!

Былыр эһи аҕа ууһа быданан олоорто үһү
Бу чоҕоох алаастарынан,
Хаддьаайыга тахсарай төһөлөөх киһи, сүөһү
Сут дьылга быстаран.

Алаастарга ардах курдук, атылы аахтара,
Аһыга бырдагалыыра,
Өлгөм сири-уоту наар нэһилиэк бастаахтара,
Баай-тойот былдьыыра.

Ону эн истэбин бүгүн, улдьаа оҕо киһим,
Остуоруйа курдук,
О, ыччатыам, кэриэстээр мэлдьи бу олох иһин
Охтубут дьоннору.

Бу толугу ходуһа, бу чэмэл күн, хас салаа отум —
Кинилэр кэриэстэрэ,
Эн быыл эмнэ ыгырыы ылыннын, өлгөм оттоннум—
Кинилэр үөрүөхтэрэ.

О, үчүгэин ньии тыраактарың — бу улуукан отчут
Ньирилии турдаҕа,
Чахчы эн буолабын аныгы бу аллар быһаң хочом
Кунай Хотуурдаҕа.

Силигилии, чэлгийэ турдун сага, сиигинни эргэ —
Ылбаа төнгүргэстэри,
Өйдүүр, нэйэр буол дуу арай хас тыллар сэдиргө
Өбүгэлэр кэстэрин.

Чэ, кытаат, оҕом, тардымыым дуу мин иллэг киһи
Үлэ бириэмэтин».
Кэскил илии тутуспута — ол ыһыгыл илии иһин
Мин бүк эрэммитим.

КЫҢЫНҢЫ ДЬОКУУСКАЯ

Көмүөл муунун курдук
халбаһалыы аһыар
халыан элбэх массыына
тыйыс тыалыттан
күөртэнэн бизэрэдин
сэтэрэн сирилиир,
орулуос дохсун мөтуордар
орулуур уохтарыттан
тэбиэһирэн иһэрдин
күүһүрэн күрүлүүр
күлүмэх дьыбары
күөммүнэн силэйэн,
күн бүтэйинэ
күннүүн күрэс былдьаһа,
күрүөх-билэ дьоммунуун
арыаллаһан иһэммин
анаарбытым баара —
аргыһар

аан туман быыһынан,
будулуйар бусхаат угуор
ханна эрэ кый үөнэ,
халлаан өһүөтүгэр
хатаммыт курдук,
кыраан уһугун
кыһыл уота
кылайан көстөр дуу,
биитэр ити
буулаба ыстаал бухатыырым
абыс кырыылаах
арылыһар алмаас чабыллаах
Хотугу Сулуһу бэйэтин
уоттаах банаар гынан
уунан турара буолаарай!
Ол түгөнгэ, арай,
омос көрө түспүтүм:
уорааннаах-дьалхааннаах
уулуссам устун
халыан элбэх
массына буолбатах,
биир кэлимсэ
уот хотоҕос
уста турар эбит,
биир кэлимсэ
уот холлоҕос
сүүрдэ сытар эбит,
күлүмүрдэс күкүр таас
хайалары
хайыта солоон,

тохсунньум суос дыбарыи,
аас туманыи дьалбарыта
уот халбаһа ытаһалыи анһар,
уот мотуок дьулуруйа устар!
Уо, доботторуом,
оччотугар ини дуу
толбонноох ньуурдаах бу
Дьокуускай куоратым
болгуо тои тимири
муустуу ууллара,
ыйыллаҕас ыстаалы
уулуу уһаара,
металы кутан
килбэһитэ,
килэһитэ,
мэһилдьийэ тыммахтыыр
металлургическай заводтуу
дирбийэн-дарбийан,
тигийэн-тангыйан,
күпсүйэ-күүгүнүү,
күккүрүү-күрүлүү
ахан тураахтыыр эбит дии
дорбоонноох тойуктаах
Дьокуускай куоратым,
уулусса
суолаһын устун
уста-туора уунабалыи,
хоту-собуруу
курбуулуу,
субуллагыи-субуруннуу

уот устар,
уот сүүрдэр —
ити аас туман буолбатах,
ити паар,
үрүг паар
өрө уһуура
сырдыгыныыр-сырылыыр,
кырылыыр-кыгыныыр...
Хотугу муустаах кыраайым
хоойугар кытыастар
уот чолбон сулуһум,
уот кутаа куоратым
ол уһаарар ыстаала:
күлүбүрөс дыбары
күлэринэн үлтүрүтэр,
чыгкынас тымныыны
тынынан ититэр
үлэ дьонун
өбүллүбэт дьулуура,
хатарыылаах характера,
дуулаҕа тулуура
буолаҕа дуу диибин,
хорсуннаахай
үлэм дьонун
дьулуурун туох тохтоһуй,
кырай табык тойугун
кылааннаабын, поэт, туой!

УОТТААХ СУРУК-УСТУРУОКА

Биир киһэ
көөртүм, арай,
туман уңуор,
болуоссакка,
сүүрүгүрө, уста турар
уоттаах сурук-
устуруока!
Тоҕо бэрдэй,
сэгэрдээр,
туох кэрэни ситиһэр
үлэбэ мин
республикам,
инлэ хабан,
киһэтигэр,
дээрэлитэ тийэн иһэр
уоттаах сурук-
устуруока...
Бүөбөйдиибин ол иһэн,
бүөмнү мин
биир санааны:
суруйар хас илиһини
күлүбүрэппитини,
итиһини,
иклэ хабан ылаатын,
күлүмнэтэ сүүрдэр киһи
куйаас таптал
туһунан
поэт

аптаах хоһоонун!-
оччобо, им сырдыгыта,
эрдэниг дьон,
о, экчи көрүө:
болуоссаг муус чигдигэ
ирэн,
күөх от бытыгырыа!
Дьолу айар,
дүрбүүтүүр
Дьокуускайдыыр куоракка
дьэргэйиэхтин сүүрүктүү
уоттаах хоһоон-
устуруока!

ЭИЭ КУСТУГА

Оскуола кирилизэнин
Ортолуу түһэн иһэн,
Обо Витя
Омуннуран
Көбдүөрүйэр:
«Көрүүй эрэ,
Эрэниэгкэ иһин ол —
«ЭИЭ» диэн биһи быһаас

Кустук саға буукубаларынан
Курбуулуу ойуулааммыт,
Сайыны быһа солуурунан
Салааттан уу баһаммыт,

Тыһынчака сибэккинэн
Тылыниаран үүннэрбиппит».

Эйэ!

Эйэ!

Кыһыл обо санатыныы
Кыһыннан-оргуһан,
Эйээрбэхтээн,
Эймэнигэн түһэн, эчи,
Эйэбэс да тыл,
Уйаҕас да тыл!

Эйэ!

Эйэ!

Өтүйэ-кыстык тыаһыныы
Өрө тэйэн,
Чангыйбахтаан,
Чыгыйбахтаан түһэн, эчи,
Чыгыс да тыл,
Тыйыс да тыл!

Өбүгэм
Өлбөт миңгэ тыла
Өрөгөйдөөхтүүр үйэтин
Өргөһүгэр үктэммит
Өрүсүһэ дьоллоохпун.

Ытык-мааны тылыам!
Ымы чымычаах буолангың,
Сылаас уйаны туттаңгың,
Сылтан-сыл ууһаан тэний.

Норуотум барахсан
Нохтолоох сүрүбэр,
Үүнэр көлүөнэм
Үскэм сүрүбэр!

АБЫННЫМ

Былыттаахха быкпатах
куорат ыалын
хоноhoto
туурар күн орон ото
буолаахтаатым,
араастаан
онно эбии,
онно эбии,
о, биир сор,
онолуйар телевизор...
уум быһыһаң дээл истэ,
улугура илистэн,
хайдах эрэ
ис-испиттэн
кычыгылана кыйыттан,
дыбарга
мас хайытан
мабыйарбын абынным,
миэхэ
хас күн аайытын
дээлик көгүл салгыны,
тыалы,
күнү,

халлааны,
таһырдыабын аҕалың!
Хаһаланан дээдэһэ,
хара үлэ дуо дэһэ,
хаанһаанһаһар чэнчистэри
аһынабын бэйэлэрин.
Или
чэгиэн
үлэтин
наһараада кэриэтэ,
бирикээскэ бэлиэтээн,
бырааһыннык күн эрэ
чулууларга түгэтэр,
хайҕал илиис оннугар
хотуур угун
куустарар
дьикти кэм үүнүө диибин,
көһнүөрэн мичээрдиибин.

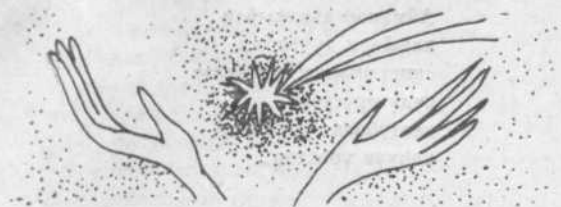
АКЫЙААН ӨРҮСТЭРЭ

Айманар-дьалкыйар
акыйаан үөһүнэн
сүпсүммөккэ
сүктэллэр
сүдү өрүстэр,
көстүбөккэ
көһөллөр
көһүүн

үрэхтэр —
кинилэргэ холоотоххо —
килбэнийэр-халбаһыйар
сир дархан өрүстэрэ
синьэ сапты
синьээннэр,
сник-таммах буоланнар,
симэлийэр үһүлэр,
симэлийэр үһүлэр...
О, эһи бэйэлээхтэр,
Олоп-чолоп урдустар,
ону баардылыаххыт дуо,
о, эһи бэйэлээхтэр —
хадаар хааһахтара,
чап чабычахтара!
Күһүңгү самыыр курдук
күттүөнэ-эмээнэ суох
күрэн-бодон сэнэҥигит
көхсүбүн көннүөрдүбэт,
санаабын саймаардыбат —
санныар уоттаах
харахтарбын
харсан ылаат,
халты буолаат,
өрө-һара көрүмэн,
өрөһөлөнөн турумаҥ:
өйүм-санаам,
өйүм-санаам
өндүл халлаанга,
өргөс кылаанга!

Айманар-дьалкыйар
акыйаан дууһабар
сүпсүммэккэ сүктэллэр
сүдү өрүстэр,
көстүбэккэ көһөллөр
көһүүн үрэхтэр...

ҮС СҮРЭХТЭЭХ ЧОКУУР ДЬОН

ҮС СҮРЭХТЭЭХ ЧОКУУР ДЬОН

Бу
буор ийэ дойдуга
букатын кэлбит курдук,
үлэ эрэ туһа диэн
үлүһүйэн ололбут
үс сүрэхтээх ыһыы дьон—
ытыр аар кырдыабастар
ыалга тахсан ээрэди,
ыгылыбакка, хорсундук,
өлөр өлүүнү
көрсөллөрүн,
о, өрүү мин сөбө көрөрүм:
үлэ сырдык ыраайын
илэ-бааччы
астыннаннар,
үйэлэргэ кыырайар
үтүө ааты
ааттананнар

уонна, дьэ, ол ааттарын —
алмаас чабыл
ааттарын
уопсай баайга
холбооннор,
түгэхтээбит отторун
түстүөх дьонноох
буоланнар,
дьылба тыйыс ыһаабын
дьыалайдаабат
эбиттэр,
кэриэстэрин умнааһабыт,
кэрэ-билэ
сэгэрдээр!

* * *

*Друзья мои,
прекрасен
наш союз.*

А. С. Пушкин.

Мыраамар кирилизэни
Мыраанныы дабайан иһэн
Мин, дьоллоно соһуйан,
Санаан кэллим дуоһуйа—
Суруйааччы союһа
Уонна «Якутзолото»,
Дьингэр, бу холбуу буолта
Талба эбээт, суолтата,

Тылбыт эмнэ ол аата
Кыһыл көмүс валюта,
Ийэ дойду кылаата,
Норуот уолбат уйгута!

ОЧУОСТАР

«Хотугу сулус» үөнэ
Хотугу Сулус күлүмнүү,
кутуллара чоруун киэһэ
сүрэхтэри төлөттүү,
Сэргэлээх үөл куорсуннаах
эрэттэрэ, биниги,
Чээлэй хаары арсыннаан,
чэппиэр аайы тэрэһини!
Сааһыра баран иһэн
сылаанньыйан кэлэбин:
«Талаан диэн таптал!» — дөһө
такайбыттар дии үлөбэ.
«Айыыттан дьон үөрдүнүүй!» —
күпсүйэрэ олоонноон,
Күкүр Ууһун күөрдүнүү
эңсиилээхтик Омоллоон.
Соппуруонап бэйиэти
сонньуппутун кэмсинэ,
Амма куруук бэйэтин
аччатынан кэпсэниэ,
сэргинэ да буоллабына,
сэмээр чэпчин сөгэйэн,

Саха Омук Улахана
оннук дыкти сэмэйэ.
Намчы көмүс ууһунуу,
кымаахтаһа, Уурастырап
өбө дьон уһуньу хоһоонун
сыыс тылын ыраастыра,
ол кэмтэн хас сыл ааста.
мин амарах ювелирым,
түксү, куйаар космостан
төнүн диэн сүбэлиирин.
«Тагараттан! Тагараттан!
Талааны, дабаай, эллээн,
дьыбардаахха да сангаратан
чабыһыман!» — чагыйыа Эллэй.
Обонньоттордуун оннообор
убай туттар киһилэрин
Сэмэн дыкти номофон
дууһатын мин билэбин.
Мин диэн буолуо дуо — норуот,
поэт туойбут норуотугар
баарбын диир мэнгэ дьолуом
мингин дьоллуу долгутар.
Ол очуос обонньоттор
онолуйбут үөрэхтэрин
туохпутунан, доҕоттоор,
толуйабыт диэхтиирим.
Барахсаттар саха дьонун
өлбөт өйүөлээбиттэр.
миэхэ, бэл, чыычаах оботунуу,
бэлэспэр силлээбиттэр.

О, арай Эгсиэлттэн
тыггалана тыккыраан,
силис уугун кэриэтэ
силбэстэр устуруокам.
Силбэстэр нии устуруокам
поэзия үөрэбэр —
Өлүнэлини толуукан
үлэ дьонун сүрэбэр.
«Хотугу сулус» үөһө
Хотугу сулус күлүмнүү,
онно эмиз түүн үөһө
сахалыы тыл түлүннү!

«КИНИ БАРАХСАН» ДИЭН КИНИГЭ
ТИТУЛЬНАЯ ИЛИИНИГЭР

Бу өй-сүрэх
кылаан чыпчаалыттан
бэйэм үрдүү,
изйэн сырдым,
үөрэн сага аллайдым:
«Маастар!»
Мас уустарын санатар
малтачы сахалыы тыл —
маастар,
балта-кыстык
тыаһын хабааттар
балтачы
астык-мастык тыл —

маастар!
Иэгэйэр икки атахтаах,
улаан ньуурдаах,
уу харахтаах
киһи
иһин
үйэ дуолан охсуһуута,
поэт хатан хапсыһыыта,
быралыйар
былыргыттан
өлүү-олох алтыһыыта,
өһүөн-таптал — барыта
киһи иһин,
киһи иһин!
«Кини обургу,
киһи эрэйдээх,
киси бабайы...» —
хас тобой аҕайын
эһинэ бэйэлээх
бөлүһүөк төбөлөөхтөрү,
дьибилгэт өйдөөхтөрү,
дьэбэлэй бэртэрин
эт кулгаабым
элэйээхтиэр диэри
иһиттим ини дуу
истибэтим ини дуу...
«Кини барахсан!» —
изйэн-таптаан,
итэбэйэн, ытыктаан,
сага аллайыахтаах,

сангалы туойуохтаах,
сахалы суруйуохтаах
маастар эрэ,
маастар эрэ —
олох маастара,
тыл маастара,
хоһоон гроссмейстера!

КЫҢЫЛ САРЫК САБАХ УНГУОР

Семен Данилов кэрэһингэр.

«Правданы» арийабын,
хоһоон колонката! —
ити кыһыл гвардия
тими́р килиэ колонната
бойобуой маршка турар...
Кэлэр кэм, үөскүүр үйэ
кэрэмэс историга
бу
знамялыы тэлимниир
нэлим көмүс
страницалары арийыа,
онно сирэйигэр
сирилии аргыйыаҕа
охсуһуу молуона,
буурба киэнэ холуона!
Уонна би́ир кэм
чангыйан иһэр буолуо —
чыҥкыны хаппыт

кырытыгар кыһарыа
кылаан тыг
төлөннүү
кытыастан
күлүмнүүр
ыстыыктаах —
кыһыл сарык сабах унгуор,
сабах унгуор
кырылаан аҕай иһэр буолуо,
кырылаан ки́ирэн түһэ туруо
ол онно
сыңдалбаннаах
бойобуой маршка
сынта́рийары билбэт
ыстаал ньыгыл колонна!

НЬУКУЛАЙДАР

Хатыг мастаах Халбаакым.

И. Гоголев

Ол намчы ырыаҕа ылламмыт
Халбаакы хатыҥын иһигэр,
сураҕа, мин ааппын ылыммыт
би́ир киһи оло́рор дэһээлэр.

Айбыта бу үнүр суруйда:
Мастаах дойдуга атаһыг
(кэм, мин буолуобум буруйдаах)
батырын ааста адьаһын.

Олоппоһу ат тынан кымньылыы
өрүтэ мөхтөрдөр ол суох...
уһун күнгэ наар «ария ыллыр»
кэтэхпит тыһаан, дьэ, моһуок.

Умһаммыт үһү мин улдьаам,
биирдэ (о, онобос сааспыт)
тиниг буолан ойуолуу сылдьан
бэстэн суулбуппун санаппыт.

Бэйикэй, дьэ, аахсар буоллахха,
Минтэрээс бэдигэ даһаны
дьэргэйэн диэтиэм, о, алдьархай,
сэмэлиэм баара дуо аһаны.

Мин баһам — утумнуу туруохтун
үйэттэн үйэ-саас, күннэтэ,
тииттэн титиригэр курдук
аһаттан оҕобо — көнөтө.

Күн-түүн, чэ, улаат, быраатым,
түөрэ мөхтүн айаас сиппиир,
кэтэх баһар доһугураатын,
кэнэйимэ, ойут син биир.

Улахан буолбат алһаныр,
улахан өрө охсон өрүттүүн,
уол оҕо биир күн ат арһанын,
уорбатын харбыыр нөһүө күн.

Ол намчы ырыһа ылламмыт
Халбаакы хатыгын иһигэр
ол курдук мин ааппын ылыммыт
уола хаан бурһаллар дэһэллэр.

Анаан биир эмэ саас түөһэбэр
арай, дьэ, көтөн күпсүтүүм:
хайдахтаах олонго сиригэр
ол поэт күөх окко түспүтүй?

Ол сир кэрэмэс ааттаһар
төрөөн, Ньюкулай Сэмэнэбис,
баһар, туйахпын хатарар
киһи буолуог диэн нүөйэбин.

ХАДЬЫМАЛГА

...Ол от, хаһа сабыстан,
Леониды санатта...
Оттон ол, көрүүй, лэҥкэйэн,
үкчү Бүөтүрүм хоппото,
үөр субан да кэлэн кэйэн
үрэйиэн өйүм хоппото,
Барахсан, о, киэнэ-холкута,
арай, дьэ, мамонт барсаа ини! —
Сагдаллан түһэн от даа от —
Куола Хаабыһап көхсүнүү.
Мөддьөгөй мөһүнү даһайан,
Тиит Уола тайахтымы дыһайар,

оол, күөл унгуор, сатыы көстөн
күлүм ооньуур өргөстөөх
убайым Уйбаан Күөгэлэп,
кытыан былаастаах, кылыс биилээх
Рафаэль дарайан көстөр,
булан ыл, дьэ, ачанан алла
булунга бүгэр дии Таллан,
дыргыйар намчы чыыбайы
Моисей лирикатыны...—
оттор, оттор хадьымал аайы,
сулус курдук бачыгыры!
Күн-дьыл алмаас кырыатынан
чабыллар аас чанчыктаахтар,
Амма, Суорун, Уурастырап
алаас арсыын хаарын тыран,
ааллыы хонгор курдуктар.
«Киини биирдэ олорор».
«Сүрэх тэбэрин тухары»,
ким норуот эрэлин толорор,
туоруо хайдахтаах да хаары,
чахчы дабаны, доботтоор,
туллагнаабат тулааһыннаах
куруламмыт чин-чан оттор
Чабылбан, Тиймэ, Тулааһынап,
Дьанылы, Баал, Эллэй, Дайыылап...
О, Сэмэн, өлбөт айыылаах
эн түстээн барбыт ырыаккан
аал уот арчылаах норуоккар,
о, оттор, тускулу толкуйдуу
очуостуу уйун дуу, өксүнү,

мин оҕо сааспыттан куруутун
хас окко, былыкка курдук,
дьүһүйэр этим дьон мөссүөнү,
маарынныа дуо дьогдьоот күһүммэр
биир эмэ мин бүдүк дьүһүммэр?

АНЕГИНА ИЛЬИНА

Айхал! —
кыс хаар орото
кыталыгым ыллаата:
онно,
тон буору доргута,
салаа от
тыыллагнаата,
издэспэр илэ билиннэ,
силлиэ буолан,
чээл суугун,
айылба ийэм тилиннэ
албаннаах
охсуһууга!
Уонна
Улуу Сыһыым унаар,
тунаар
долгун ньуурунан
өрөгөйдөөх
дуолан «Ураа!»
энсиллэ дуораһыан,
салаа отум

сытты кылыс
саабылатын күлүмнэтэн,
конницам атаакалы
уоттаах
туйах
элэгиээтэ!..
Онно,
алгыс кэриэтэ
арыаллы,
дайа сырытта,
кыайы гимнин
дыерэтэ,
кыайы кылбаг үөрүүтэ,
кыайы
аалай ийинитэ,
ааньбал айыым бэйэтэ —
кыталыгым ырыата...

* * *

Хирург А. Д. Петровка

Эн хаһан быыс булан
утуйан ылабын,
этэллэр манныгы,
сиэбит суор харабын.
Туураар күн былаһын
балыһа дыһэлээххин,
турбутум түүн үөһэ —
эмиэ баар эбиккин!

Алын тыл номоҕо
оруннаах буолуохтун,
арай, суор хараҕа
витамин буолуохтун,
оччоҕо бар дьонгун
абырыыр туһугар
ол дыккити отону
хаһааныаг этэ наар.
мин кутум эйиэхэ —
кэрэҕэ тардыста,
мин эмиэ утуйар
ууларбын умнаммын,
уһун сым, муунтуйа,
суруйуум хоһооммун.
Убай да буолларбын
убайым курдуккун,
амарах куоласкын
ахтабын куруутун;
эн эмиэ пээккын —
элэҕкэй тыл эмтээх,
эн бэйэҥ айбыккын
эмп-тылы, сэгэттэй!
Өһөхтөөх өлүүнү
үтэйэн кыйдыгыны,
күн уоттаах күлүүнү
көмүскээн ылабын,
эн эрдээх буойунгун,
эн үлэҥ — сулууспа,
күн уотун утары
күр тымныы тулуспат;

сэгэриэм, эн ыран
күлүмнүү кэлиэбэ,
күн дыно барыта
чэбдиктик күлүбэ!

УУРУУЛААХ КЫЛААТЫМ

Н. Босиковка

«Мин уолум, мин Ньюкулайым!» —
минньигэһини ньии, сэгээр,
ийэнг набыл куолаһын
сэмээр нүөйэ истэрбэр,
ити миэхээ анаммыт
алгыс баһа — сылаах тыл —
биир үйэбэр бараммат
дууһам күндү кылаата.

Ый-күн аалсар, сыл ааһар...
ол тыл суойар сылаһа,
ууруулаах кылаат курдук
улаатар буолбаат куруук,
дьонго баайбын түөрэтин
түгэттэрбин даа, эчки
энчириэһин кэриэтин
эбиллэн иһэр мэлдьи.

Оннук талба баай эбит
манһы тыл, мааны майгы —
бары улуу ийэбит
күннүү буолун айылгы.

Кэнчээрбэр даһаны
кэбиннэм биир баһаны:
баайтаң эрэ кылаан баай,
арай, сыдыаай сүрэх баар!

«Мин уолум, мин Ньюкулайым, —
минньигэһини ньии, сэгээр,
ийэнг набыл куолаһын
сэмээр нүөйэ истэрбэр, —
хаһан бу өй умһаныай,
аһаа, миингин сылыттым», —
харааннаһан мунһаныа
ааргы сэллик тылыттан..

Манһык сылам таптала,
мааллаһыны, далбары
киһэ, дыиэбэр тийэммин,
кэпсээн дьоллуум ийэбин.
Бигэһэллэр бүтэйдии
ийэлэр нүөл сүрэхтэрэ,
биирбит ааттан үчүгэйдик,
иккиэн тэһнэ үөрүөхтэрэ.

Ийэлэрбит алгыстара
эйэбитин уһаттыннар,
ийэлэр аас астары
үйэбитин сырдаттыннар,
ааттыах намыһын ааттарын,
о, кэнэн мунһаахтары
хомоппуттаах буоллаһха,
боруостуох бу олоһхо.

КЫҢЫАРЫ СААС

Улуру Адоѳа

Күөх тунал
хас лабаа
ахсыттан
күн уотун
көөчүктээ,
көмүс тинг,
аар ытык
кыһыммыт
барахсан
алгыстаах
сайыны
түстүүр дии!
Тииттэргэ
сүмэһин
угутун
билгэлиим,
мин нүөйөн,
бүтэйдии,
күн хаарга
төрөппүт
тугутун
күүлэбэр
киллэрэн
бүөбөйдиим:
ол кини
түннүктэн
күлүмнүү

сыыйылаар
күн уйгу
утабын
ийэтин
эмийин
үүтүнүү
уймахтаан,
ханнарыа
утабын;
сабыллар
сардага
муостардаах
маган буур
толуута
буолуоѳа,
ол ону
тонгуунан
бырдааттаан,
обуурдуо
кус быһый
уол оѳо.
Ойуурум
айгырас
кыһаана
лабыкта
оһуорун
санатар,
ойуурга
ол, муоһа
сандаара,

табийар
күн манан
табата —
көрөөрүг,
айхаллы
далбаатаан,
курбуулаан
ааһыга
халлааны,
уонна, дьэ,
тамныага
наартаттан
ол уолан
сиргэ саас
чабылы.
Күөх тунат
хас лабаа
ахсыттан
күн уотун
көөчүктээ,
көмүс тинг
муударай
кыһыммыт
барахсан
мутукча
тырымын
түһүүр дии.
Кылбаара
халлыбыт
хаардарым,

кыталык
ырмалаах
кыраһам!
Халлааммыт
үүтүнэн
ардырын
хаардыр диэн
ааттыбыт,
арааһа...

УЧУУТАЛЫМ ТУБУНАН ЫРЫА

К. М. Таюрскаяҕа

Кулунун уотунуу
кэлэрбит
кутаалыыр
сүрэхбин суоһугар,
күөх чээлгэ чагкыны
күлэрбит
күөрэгэй
чуорааннаах сыһыыга.

Колхозпут сүөһүтүн,
бурдугун
хомуйсар
хоһуун дьон этибит,
киһиттэн эн кэрэ
курдугун,
киһигэ
кэһинилээх эдьһийбит.

Үөрүннээг куоласкар
истэрбит
үрүччэ,
үрүг түүн сипсиэрин,
сэлэли, түмсүһэ
түстэрбит
сэгэйэн
истигник кэпсириг:

илгэлээх олохпуг
дьоллоро
Ийэ сир
бүөбэйэ буоларын,
аан дойду үлэһит
дьонноро
алгыстаах
эйэ диэн тылларын.

Кэс-алгыс тылларгын
толорон,
кэскиллээх
үлэнэн үрдүөхпүт,
эйигин кырдыан да
олорон,
ийэбит
кэриэтэ өйдүөхпүт.

АНАБЫЛ

А. Рыкунову напишите...
В.И. Ленин.

Куолакал аан набаат
тылыны логкунаан,
лынкынас аат буолбаат —
Николай Лугинов!
Чуораанны кистиирэ
пегаһым оҕото,
нэбэгни испитэ
иччитэ соботох...
Абалый илигин,
мин уолан доборум,
иккиэбит билигин —
махталлан оноруу!
Урсуннаах сыллары
куустун дьол сарыала,
эйигин кытары
нэйэр саас арыала,
түүннэри күлүмнүү
түннүгүн угуйда,
сүрөбүм төлөнүн
сүһүбүм, о, уйдар...
Куолакал сөг набаат
тылыны логкунаан,
лынкынас аат буолбаат —
Николай Лугинов!
Иллэспит дьоннорбор
оонньооммун түөһэбин

Ильич, уонна, хор,
миэнин биир түөһэбин
чабаанньык ааттырын:

«Табаарыс Лыкунов!»

Айхалы кытары —
убайың Рыкунов.

ДЪАХТАЛЛАРГА

Оччолорго, сыралбаннаах
сэрии сыллаларыгар,
сэрии кэниэ да наар
оҕо-дъахтар оттуура...
Эмээхситтэр
сиэхситтэри кыры
аал уоттарыгар
сиэл бырабаллара,
харах уутун куталлара —
онтукалара
отой да уу буолбатах курдук,
умулуон кэриэтэ, хата,
уот сымалалы
сырдыгыныны оргуйара,
ол харах уута,
ол өһүөн уота
уулбут симилиэс буолан,
уодаһыннаах өстөөх
уолугун үтүнэн түһэрин
илэ-чахчы кинилэр
итэбэйэр этилэр!

Оччолорго
оҕо уйан өйбүтүгэр
тымыллан-хабыллан киирбитэ
тыыл — диэн
тыйыс ыстаал тыл,
ол кэмтэн мин
бигэттик билэбин
тыыл диэн
син биир сэрии,
син биир илин кирбии,
син биир фронт буоларын!

О, дъахталлар барахсаттар,
мин эйбэс эдьинийдэрим,
сайаҕас саҕастарым,
эниги намчы сарыннаргыт
уйбут ньыгыл сүгөһэрдэрин
хайдахтаах да суорба таас
хайыта барбакка
уйуоҕун билбэтим:
күнү окко таһааран,
күнү окко киллэрэн,
алаһа дьибэит
арҕаа түннүгүнэн
аалыы көмүс сардаҕа
сиэр биэ кутуругунуу
сиргэ тийэ
сыйыыллан түһэн турарын
түөрт төгүрүк сыл устата
түбөһэн көрбөтөххүт.

түүрт сьл
астына аһаабатаххыт,
түүрт сьл
түптээн угуйбатаххыт,
хотуургутун
знамялы кьлбагната,
«Катюшаны» ьллы-ьллы
ходуһаҕа киирэргитин
хартыына гьнан өрүү
харахпар мин көрөрүм...
Халарыктаах халлаантан
хара суордуу
«хара» сурук
халааты суулуннабына
бэл, оччоһуна да,
биһигини санаангыт,
көмүскэбит көмүс уутун
көөчүктээбэт буоларгыт —
сымыһаххытын хам ыстаан,
сытайан тураң, хата
ырба-чабаан атырдьаххытын
ыстык курдук санаангыт
өстөөбү үөлэр тэңэ
бугулу үөрбэлииргит,
хараан түүнгэ даһаны
хараххытын симпэккэ,
кэргэттэргит кэриэһин —
биэбэйгитин бигииргит...

Күн сиригэр бары ийэ
биһиктэрин ырыата,
биһирэмнээх ырата,
саамай талба баһата —
эйэ сэрини кьайбыта,
имэрийэ, уоскута
сири эйэ кууспута.
Ийэ! Эйэ! —
аламай бу икки тыл
аһас-балыс кэриэтэ
дорбоонноро дьүөрэтин,
номохторо үкчүтүн:
ийэ, эйэ,
эйэ, ийэ —
аһардас, дьэ, бу иһин
гений икки тыл чиеһин,
истиэхтэн дьикти дииһин,
сүгүрүйэң сөбөбүн
уйаһас саһам тылын
умсулданнаах алыбын:
эйэ — ийэ!
ийэ — эйэ!

Биэбэйдэргит улааттылар,
бэрдьигэс ойуур курдук
бэйбэриһэ үүнэңнэр,
кэңчээрлээн астылар
кэрэ дьоннор — сиэңнэр.
Ол
буолак-хочо буйуңнара,

дойду-норуот ньургуннара
бүгүн эбээ эмээхситэр,
бүтэй эркин иһигэр
бүтэн да олордоргут,
бүшпэт улуу түбүккүт.
Ийэ сиргэ үс бүк эһи
иэскитин толорбуттар.
Кыайыбыт кылаан түһүн
кыдамалаан уурсубуттар,
чөлгийээнэ Ийэ сиргэ
чэгиэн-чэбдик бэйэлэнин
үйэлэртэн-үйэлэртэ
өлбөт-сүппэт үйэлэнин!

ЧЭЙИНГ ЭРЭ, ЧЭЙИ ЭРЭ!

О, талба даҕаны киһигин,
Люба, эн,
доторум дууната,
дуоһуйа истим
сүөгэй-мүөт чэйгин;
эн чэйин курдук
дыкти үчүгэйгин,
о, Люба,
доторум музата!
«Ол аата,
чэ, хата, аны,
уолаттаар, аңардас
чэй утахтанын», —
ийэлин эн

манньыйаҕын.
Тоҕо бу
түс-бас буолбаттар,
кырдык да,
түөрдүөннээх уолаттар.
Этимэ даҕаны,
дьэ, диибин,
диэхтиибин эрээри,
бээ, дьиһбэ:
«Буолбатах
дабаххай хаанһаах,
буолбатах, суох,
омун пиһбэ,
күнгэ саамай
күндү утах
чаай барахсан
буолуохтаах», —
диир дуу, дьобойон,
Дүпсүн поэта
дьиэлээх тойон
бэйэтэ.
Буолаҕына буолумуна,
куоратынан, Дьаангынан,
Олоохуна дьаамынан,
оинобор, бэл, Намынан —
бары сиргэ даҕаны
матриархат
баһыйдаҕа аны:
албан аат
матриархат,

айхал маама былааһа! —
албыннаһан
бу буолбат,
экчи этэбин
итэбэлбин.
Алаһа дьинэ,
аал уотун сылааһа
ол эн дууһан суоһа,
эйиэнэ
чэйинг итинтэ
ол эн сүрэбин ийинитэ,
о, доборум дьоло,
талаана,
Люба, Любовь,
Тапталлаана!

ПРОМЕТЕЙ

1.

Өһүөмнүүлээх тагаралары
Өрө көрөн,
Алгыстаах
Аал уот кыымнарынан
Алларастыы ыһахтанар
Агардас хардаһаны
Харбаан ылаат,
Халдаан угуоруттан
Кыыратан биэрбитэ үһү
Кыһарбаннаах быллыгыга

Им-балай хараһаҕа
Илиитин иминэн
Иэбэинээхтээн испит
Икки атаһа
Албаннаах Прометей:
«Анараа өттүн
Аны бэйэбит дьаһаныг.
Өлүмүг-өһүмүг,
Өрө көрүг,
Өрөгөй тардыһыг,
Өйгүтүн уоттааг!»

2.

Учуутал сүрүбэ —
Уһуулар уот төлөн! —
Улаан ньуурдаах,
Уу харахтаах
Урааҥхай аймабар
Сыраһаах тапталын
Сыралбан төлөнө.
Дьаакырдаан сытар
Дьай харагалыын
Мөккүөрү төрөтөн
Мөһүрүүрү ол төлөн:
Саһаһа кыбытан
Саһарҕа уоттарын
Көлүөнэ түөһүгэр
Күөдьүтэр ол төлөн.
Ол оннук киһи

Учуутал барахсан.
Көмүс сизмэли,
Көлөһүнэ тохтон,
Көй куолас буолан
Көймөстөн тахсар.
Толуу бурдук буолан
Торолуйа тунсар.

3.

Оо, доботторуом!
Учуутал буола охсон
Удьяа төбөлөргө,
Уу тунгуй сүрэхтэргэ
Өлбөт-сүппэт өй уотун,
Өркөн-төлөн таптал уотун,
Өстөөхтөргө өһүөн уотун
Өргөс-кылаан үйэм
Өрөгөйдөөх саһарбатын күөнүгэр
Өрө күлүбүрэтэн
Өр-уһун дьылларга
Кыһамныбынан кыымнаан
Кытыһыннарарам этэ,
Күрэхпинэн күөртээн
Күөдүтүөм этэ.
Учуутал — үрүн күн,
Учуутал — өлбөт үйэ,
Учуутал — Прометей!

РЕКВИЕМ

*Убайым Алексей Михайлович Рыкунов
кэрэмэн кэриэһигэр*

...Бэс ыйыгар хатыг хагдарыйарын
билэ илик этим — ол бэйэм бу көрдөбүм,
айылба ийэм кими бачча нэйэн-куойан аһыйарын,
аламай күһигэ махтана, сонуйан мин өйдөөтүм.

«Хайа, аһан оһонһор, Алексей Михайлович
хайдах-туох оһорор, тийийһи дуо отторо, —
куруутун аайы сураһа доботторо, —
барахсан эдэр сааһыттан үлэни үлэлээбит,
колхоһун иһтэр сүөһүтүн күрүөлээбит,
ама, кырдыбытын иһи, бастаан туран
истэһинэ, о, ыраас да сэбэрэлээх,
устар ууну сомоһолуур уран тыллаах,
чабылхай да өйдөөх киһи этэ», — дииллэрин
испэр мин киэмснэйэ, үөрэ истэриим.

Көмөн арай бүтээпитин, кыатана сатаан
турбут халлаан, дьэ дуо, ытаан маккыраата,
уонна уоскуйан, начааска чабыллан ааста
һаалбаан венюкка сарданга кырыпта.

Арыы бэс тумул хонкуйан ол суутунуу,
айан суолун тоһойугар далай киһэ
батыры сааллыбыт саабылаан батас угууну
күлүмнүү туруо көмүс кириэһэ..

Уйгу Совет быһааһын хайгырыттан
бэйэтэ дьону салбыы, пенсиятын да мыймакка,

дьюунук олорбута, оннук буолан да, баҕар,
эмээхсинэ этэринин, сымнаҕастык аттанаҕа.

Куобахха сааны эспэтэх, кутуйабы да өлөрбөтөх
муҕкук, кэнэн бэйэтэ нэриэмэ Ийэ сирбит
күчүмэбэй күнүгэр хааннаах дьабын
хара быарын киил ыстыгыгынан сиэлибит.

Күнгэ кэлэн ааспыт кэрэмэс бэлиэтин —
санаабар, билигин да итинэн илгийэр —
убайым оҕонньор партийнай билиэтин
уктан иһээхтибин уолугум сиэбигэр.

Хаккырыар сын сиһигэр, Мэгэтэй алааһыгар
уһун сылларга уот кыһыл билиэтэ
кыым буолаахтаан кылайа кыһара
кыһынны ый быһын сулустуу тэһэ үттээн.

Ол кыымчаанга, кулуһун тула кэриэтэ
мэддьи дьон-сэргэ тобуоруһа мустара,
оччоҕо сир-халлаан сиксигинэн өгсөн,
сахалыы наһыл сэнэн намыһыйа устара.

Көннөрү суол дьонугар күөс хоруота иэстээх
оҕонньордоох эмээхсин олоорторо үһү диэн
кэнэбэс да ким эмэ син биир кэпсэхтээх,
итэбэйэбин мин үтүө санаа үтүнөн төннүн.

Убайым оҕонньор төлөһүрүр билиэтин
бигин иһэбин сүрөбим туһунан,
хоһоонум хойуг бу курдук тиллиэхтин
партийнай тыл сөбүрүөт суоһунан.

Өйдөөбөппүн хаһан да түөһүттэн араарбытын,
арай кэпсир этэ — сэри сылларыгар
биирдэ түлэй түүн разведкаҕа аттанарыгар
штабка кини туттаран барбытын.

«Барда биир саллаатын...» — тутабын чин илиитин
миэнэ ытык табаарыһым учуот секторын,
кини көрөн кэлбитэ манньк элбэх билиэти —
өлүүттэн куопут, уот буолбут сүрэхтэри.

Сэри өссө да сүтэ илик — сир шара
силлиэни силэйэ сиэлэн дыһыһийэр:
убайым киниискэтин үйэ-саас тухары
штабка туттарабын — райком дьэтигэр..
1982, I Хомустаах.

ЫТЫС УОТА

Нарын сааспар билбитим,
наҕараада кэриэтэ,
чииһинэй дьон илиитин
чигиник тутар кэрэтин.

Уон тарбах — уон уолаттар
куустуһаллар уохтаахтык,
айхалтан аат уот өттөн
айыыллар тустумахтыы.

Тымырбынан итин сүүрэн
тыгыалыы, этим сааһын

дьаралыта сайан киирэр
ытыс уотун сылааһа.

Хайдах эрэ, ол түгэн,
дьылбаларбыт алтыһан,
табабайбын гэнэ тэбэн,
хааммыт кытта булкуһар.

Нарын сааспар билбитим,
наһараада кэриэтэ,
чизиннэй дьон илиитин
чигник тутар кэрэтин.

Доборум, ахтылбанын,
баппабайбын тутуоҕа —
сүрэхпин чабылбаннын
күлүмтүн таптал тоҕа!

Ол тыыннаах тырым уоттан
хатарыллан, олоҕу
ыллыахтын хомус ыстаал
тылынны нохтолообум.

ҮС ЧАРАН...

Массына куусабын
таһымны
мабыччы кыстаммыт
хатыгым —
сыалай биир чаран мас

хатыгым,
барылас үүт чаран
хатыгым
куораттыыр суолунан
суккуллан,
кункунуу, куугунуу
аас туман
оргуйар үөһүгэр
умуста,
өссө биир барыйда
тумустан,
өссө биир!..
Өйдөөтүм эмискэ —
бу маннык
мутуга-лабаата
мултуччу
тулумнуу сулламмыт,
муус маған
маарыла тагаска
умнастын
чороччу сууламмыт
эшелон,
сыалай биир эшелон! —
араанһа буолбут дьон
соһуулан,
тэскилээн иһэрин,
о, дьулаан! —
өйдөөтүм
оҕочоос сылдыаммын
киинэбэ көрбүппүн...

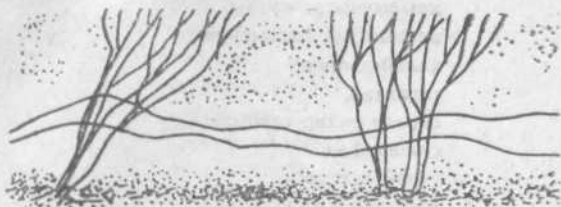
Ытааммын,
ыллааммын дабаны
ким аны
төннөрүө баарай
үс чарангы,
төннөрүөй мизхэ
бнир хатынгы,
төннөрүөй,
мунг саатар,
лабааны!

* * *

Дьоннор —
көмүс куоластар,
сиртэн-буортан
силистээх,
күн уота мотуож күүстээх
дьоннор —
көмүс куоластар;
муударайдар,
улуулар,
муора модун санаалаахтар,
уот-төрөл сиэмэ буолан
ууһуур,
тыллар аналлаахтар,
дьоннор —
көмүс куоластар.
Күн өмиэ көмүс куоластар,
сардага кылыс анһан,

арылыччы ас кутан,
аламай хас сарсыарда
аалай-дьарбаа
сабахтан,
сиртэн силис тарпытты,
силигилээн,
үүнэн тахсар;
томтолуяа торолуйар,
ыстыяа буһан, киэһэ,
нуоҕаччы батты,
түһэр...
Ониук
аар кырдыбаастар
тонхойолдор муударастан.

АЙЫЛҒА — МИН ТӨРӨППҮТ ИЙЭМ

СИРГЭ

Үс кыс күүттүм бүгүнү
хонтуораба мүккүллэ,
табыл чаас кыл түгенин
төлүүгүн сүүс бүгүлээн:
оннук олох сокуона
тыйыс буолуо да, баҕар,
дьолун, эйиниң соччонон
минньийэрэ буолуоҕа...

Ээй, дэ, эмньик кулуннуу
толоонго көгүл көтүүм,
иһэх санаам тулуннун,
тушпатын хатыс өтүү —
бүгүн быһый атахтаах
мин тыал, былыт уолабын,
айылҕаҕа атаахтаан
оҕо буолан ылабын.

Дьэңкир тааһы булаахтаан
кэмпнэттии снэппэр уктуом,
тобулуоскай талахтан
уруучука огостуом,
аалай таптал туһунан
сэбирдэхтиин сипсийиэм,
үрүң хоһоон туһунан
кэбэлэрдиин кэпсэтиэм.

Отон уута микстура
суруйуо киргил луохтуур,
утатан, көхсүм куура,
уураһам чэгиэн муохтуун:
сиртэн синк-таммах ылан,
күнү хааммар ууллара,
айылҕам аптаах тылын
тобулуоҕум буолаарай.

ИККИС СААС

Олох диин мэлдьи айыы
умсулбаннаах саганы,
снэдэрэс этэ быйыл
күһүңгүтэ даҕаны:
өргө диири ыллаабыта,
өйдөөн кэлэ, күөрөгэй,
сэбирдэх тыллыбыта...
Дьикти этэ дии, сэгээр!

Бокуруоппут аастар да,
кыһын кэлэн биэрбэтэ,
бүгүн-бээһээ, дьэ, хата,
быгыначчы ириэрдэ.
Күнү билэр буолуохтан
илик этиэм харахты:
күөгэйдэ мас лабаата
кэбэ этэн барыахты,
ньургуһуну күүтэн таалла
харалдьыктаах халдыаһы,
уулусса, уу-хаар аллан,
чалбаһынан чаалыйы.

Чыычаах курдук чабаалай
таммах ойон — бэһиэлэй,
марылыыр ыалым уола
бадараанга сөтүүлээн.
Уолчаан, хоһуун дууһаһар,
уо, мэлдьи буоллун үгэс:
манньык үөрүү туһугар
таһылар да минньигэс!
Бокуруоппут аастар да,
кыһын кэлэн биэрбэтэ,
бүгүн-бээһээ, дьэ, хата,
быгыначчы ириэрдэ.

Дьылбыт бу хас көмнөөзүй —
икки сайын, икки саас..
иккис күһүн көмнөбүн
илбинэ аар кырдыбас.

Итичэни көрөн туран,
илэ-чахчы, сөгөриэм,
итэҕэйиэх санаам кэлэр
иккис сааһым эргийиэн.

1981 сыл, алтынньы 16 күнэ.

ҮРҮҢ ТҮҮНТЭҢ ЭТИУДТАР

Күн суойан,
налыччы кириитэ,
алааһым
илинги жэриитэ
алтанныы
кытыастан туруутун
күндүлүү
өйдүүрүм куруутун.

Сарыал көмүс илимигэр
сэбирдэх илигирэс..

Дьонкума,
түүнүг сурдык
о, куба
түүтүн курдук!

* * *

Туналы түүн
нангал үетүм
миинги бүөмгэ ыгырыа,
аптаах мүөтү,
таптал мүөтүн
таһар көмүс ыгырыа..

* * *

Чараг
чараас сиитэс
быһын иһигэр
саас аайы
хооньһоһоллор чыычаахтар,
чыхчы
тапталга аналлаах,
таптала билинэр,
уой, намчы да
уйан тыллаахтар!
Ону сүрэх эрэ
номобун истэ,
ылааньыһа илистэн,
алгыстаах
айынгат кэмгэ,
үүт-сүөгэй
үчүгэй түүнгэ
үүт-үкчү
үһүйсөн истэ.

* * *

Кытыл
надымы сымын
талаһын силэйэн,
саха ыгырын
көмүс сирэйэ —
кылбайа күнүм быкта:
кыталык манган аттаах
кыһыл буйун сэгэрим
кыайан-хотон сэгэйэн,
төлөһийэн иһэрин
тэһил сиртэн уруйдуу
тэлгэһэбэр киллэрэн
тэһини тутан тоһуйдум.

МҮӨТТЭЭХ ҮӨТТЭР

Үөмөх долгун кытылым
үрүн көмүс
үөттэрэ!
Кырымналымы кырылымы
кыдымаһым
үтэрэ,
кулун сааһым быралыыр
кустук унуор
тэтэрэ..
Үөр мороду оргуйар,
онно Үстүүн
Нохсоорон,
үстүү түүнгэ чоргуяа,

оһуокайын
охсоро;
уолан түөспэр лынкыныыр-
ол чуор саас,
Улуу Кыайы!—
аалы көмүс долгунум
айхал уунар
сылын аайы..
Талба-налы кытылым
тылыбырас
үөттөрө!
дууһабар, нэйэн ыллыы,
тиллиий, ол саас
көйгүөрө:
сарыал — аалай кыталык
Сага Арыны
кырийыан,
Лоокуут өдбөт тапталын
хоһуун уолчаан
арыйыан,
дууһабар хаттаан тыллыый,
тиллиий, ол саас
көйгүөрө!
Арай, дьэ, ол хоһуунгут,
кэлэммит
ийин кэлин,
тапталын Ньургунунга
күн бүгүн даа
этэ илик;
ким билиэй, күүтэ сатаан,

ол кыыс эмиэ,
о, бабар,
о, бабар, кэнэн уолтан
хоргуппуттаах
буолуоҕа..
Синьэи-дьарбаа кытылым
сибэккилиир
үөттөрэ,
миннийбэхтин дырылыыр
сэбирдэххит
мүөттэрин
сүрэхпэр, ынгырыалыы,
сөнгөрөөхтөөн
көтөрүм,
уонна дьалбаа күннэри
мындааларын
бысталаан,
куоһан, өрүү төннөрүм
ийэ буор
сытын ыла:
ол уохтаах сааскы сыттымы,
эппин-хааммын
эймэтэн,
дьаралыа сайбахтыыр
Антей албан
нэйиитэ!
Үөмөх долгун кытылым
үрүлүйэр
үөттөрэ,
эмиэ сарыал сарыаллыын

уурагаллар
кэмчиэрэ
эйэ, үлэ арыаллы
үүнэр кэмгит
үүт кэрэ.

САЙЫНҒЫ

Чээлэй күөх
олбөхтоох
оронгон
сарсыарда
күн ойон
тураатын,
чуораан от
курустаал
чороонгон
сиик чабыл
таммабын
уймахтаан,
күлүмэх
күүстэнэн,
уохтанан,
хотуурун
обиньотон
күлүмнүү,
күннүктээн
от охсон
үлүмнүүр —

күнгэ суох дии
бу сай сабана
омурбан диин
отой дабаны.

* * *

Элэстэни массынабыт,
аара ситэн дастыбыт —
айан суолун
ойоболуу,
синньэ
сиргэ тиньэи намылыян,
хотолдьуһан иһэр
нүөл хатыгы:
көрүүй эрэ.
үрүг көмүс умнаһынан
үүтэ күөх окко
сүүрэр..

* * *

Самыртан
налайбыт отум
маккыраан
уоскуйбут
кыыс курдук,
астыбыт
харабын уутун
уоспуһан
суойа кууртум,
онно

үөһө тына-
уулла,
миэхэ
нүөл салаатын
уунна.

* * *

Чараас долгун
нымса хотуур
издэһини чабылайар,
салаа унуор
ол лаглайар
күн кыһыл көмүс оттуу.

* * *

Сырал күннэр.
Сырал күннэр
дууһабын
сылы быһа,
сылы быһа
угуттуулар,
хатыгчааным,
эн сыдыайын
ус кыһын
мин суруйар
кумаабыбар
кутулар..

САЙЫНҢЫ ТҮҮН

Саймаарыйан үчүгэйн ньии,
сайынҥы түүн, үрүн сулус:
сайынҥы түүн, үрүн сулус:
сэппэрээтэр сүөгэйини
сайылыгым тумулуҕар
синньигэстик сүүрэ турар.
минньигэстик нүөһөн ньии,
мин сүрөхпин тэһэ тыгар.

УОТТААХ ОТУМ

«Кыптый буута
Ньээм-ньээм,
Кыталык түөһө
Ньээм-ньээм», —

Алтан от тэллэхтээх,
Аадай киис тигилэхтээх
Ары хатыг сабатыгар,
Арылы халлаан анныгар
Биһилэх оту эрийэр
Бэһиэлэй ырыа дьэһэрэйэр.

«Кыптый буута
Ньээм-ньээм,
Кыталык түөһө
Ньээм-ньээм!»

Ары хатыгы тудалы
Алтан отум кутаалы,
Алгыс таламан сайыммар

Чалгаа саламаат алааспар:

Үтүмэн да күн

Сыралыйар,

Үтүмэн да күн

Чабылыяр!

Сыралыйа-чабылыя

Сардагалы тыгар отум

Ары-сүөгэй чаалыйар

Арабас илгэ уотун

Өлбөт мэнгэли уймахтаан

Өйүм-санаам чэмэлийдэ,

Үүйэ тушпуг ахтылбантан

Ийэ кутум эймэнийдэ.

Сирэл күүстээх

Сирэм күөххэ кулунчуктуу

Үнкүрүйэн,

Күөлэнийэн ылаатын,

Сайбаан кээстим,

Кыйдаан кээстим кылбаччы

Санаам-оноом,

Санаам-оноом сылаатын

Сүүрбэ-отуг,

Сүүрбэ отут сыл нүһэр

Сүгэхэрин

Өрө сүгэн, киэр эһэн

Алаас уола,

О, баар буола түһэбин

Обо сааным

Уоһах налы сыһынытыгар,

Улам куччуу,

Уулан нуктуу бигэнэбин
Ийэм аптаах,
Ийэм таптал ырыатыгар..

О, күөлэнийэн үүммүт

Күбэй күнүм барахсан,

О уоттаах оту ууммут

Уйгу күнүм барахсан!

Үттүгөннээх

Үтүрүм оккор

Дьүһүңгүн-бодоһун

Үкчү да дьүһүйэн.

Үтүгүнэрэр буолар эбиккии,

Симэһиннээх

Симини сибэккигэр

Сэбэрэһин-талаһын

Ситэри да биэрэн

Сиздэрэстинир буолар эбиккии!

«Кыптый буута

Ньээм-ньээм.

Кыталык түөһэ

Ньээм-ньээм!»—

Ары хатын сабатыгар,

Арылы халлаан анныгар

Биһилэх оту эрийэр

Бэһиэлэй ырыа дьибэрэйэр.

Алаас аалай

Ымыылара.

Саха талы

Маанылара —

Ача-һаасһын анһаннар,

Күнгэ саамай күн көгүллэр,
Күннээх отунан оонньооннор,
Күнү утумнаан үүнэллэр.

САЙ ОРТО

Сай орто — саргы дьаалы
 Үөскэ ол туос тордуйалыы
Туртаһаллар хоптолор,
 Уоскуйдулар оттонон.
Уолба, кытыл — сай орто.
 Улуу киирэн иһэрдин
Хотоһоллор нүһэрдик
 Хотоолунаан үөр оттор,
Тумулга, талах угуор,
 Тунаарыйар нал буруо
Тумулга, салаа угуор.
 Отууланар звено.
Күлтэйэр күөх обуштуу
 Үөт күдүгэр трактор.
Күндүлүүр көгүс устун
 Күлсүүлэрэ ыраахтан.
Долгуннуу, үлэ иэйбит
 Дьоло, түөскэ түллээнни,
Күнгэ хатан киһилийбит
 Көхсүлэрэ килбээнниир,
Күйгүөр сайын үгэнигэр
 Тэһэ кэйэр дьэттэригэр,
Тиэйэллэрин бэдиктэр
 Бэйэлэрэ да билбэттэр.

Чомполонуу чүөмпөбэ!—
 Бу маннык буһар-хатар.
Арай, дьэ, өлбөт мэйгэбэ
 Умсумахтаан бухатыыр.

УЛУУ КҮҮЛЭИ

Күлүмүрдээ
күөлүм үрдэ
күлүм-мичик толбоннура,
күөхтүүр уйгум,
көрүүй, туйгун,
күөгэлдьийэ долгуннуран.

Килэһитэ,
нэлэһитэ
косилкалар сэлэлиллэр.
тыраактардар
тараах тардан
тыбырбахтыы сиэллилэр.

Куорат дьоно,
күө-дьаа хоно
хочолорго дьулуһун.
саккыратыг,
сардырбатыг
сарсыарда сник сулуһун.

Моонньооннуу.
мундулуу дуу
көччүйэр сүөх — бүгүн үлэ,

субуотунньук,
субуотунньук —
соргулаах улуу күүлэй!

Кынаттанан
күн аттынан
кыраабыллар дайаллар,
норуот туһар,
куорат туһар
уйгу-бийаг айыллар.

Чэйинг, тахсын
чэппиэр ахсын
хас күн аайы куруутун
ходуһаҕа
хоһоон ааҕа,
хомуһуннаах доботторум.

Бэрт теманы —
бэттиэмэни
бэттибэккэ күһуйүг.
хоннохтоохтук,
хомоҕойдук
хотуурунан хоһуйүг.

Тапталыттан
тапталтан
хотуур хатан нэһиилэнэр,
тапталыттан,
о. тапталтан
сүрэх өлбөт үйэлэнэр.

Дьизэрэһитэ,
дьүрүһүтэ
дыктиттик да туойаллар
хотуур икки
хомус икки
биир металтан кутуллан,

Күниүүн дьүөрэ
күөххэ үөрэ
тэтэр сарыал кыһыһыта
поэттар
биир ийэттэн
төрүбүттэр. быһыһыта.

Ыстааллыы
былчыг ыллыы,
сүрэх. битий, үгкүүлээ,
субуотунньук,
субуотунньук —
соргулаах улуу күүлэй!

БИЛИИППЭ

Убайым тилэх буолбут,
Суба туска сууламмыт,
Оһуттан араарбатах
Билииппэ быһахтаах.
Хотуура, эгэ, буускап!
Туурата туллубутун
Быһаас Силип ууска
Силимнэтэн ылбыта.

Тонгуунан чууһурбатаат,
Билиһиппэ хататынан
Имэрийэн ньылбаарытар
Инчэбэй таманын...

Бири билиһи сылдьан,
Били модуой бэйэтэ,
Қылаантан сытыыланан,
Қылыс буолбут этэ!

КЫСТЫК

Эрдэтинэ сэнээмэн ньии,
Эрбэх да саба да буоллар,
Эстэриик таас курдук
Эриэккэс эрчимнээх,
Элэйбэт-сылайбат
Элик бэрдэ тимир диэннэр.
Қыракыйын көрүмэн ньии,
Қырбас саба да буоллар,
Қыстыгы аһатар,
Қыһыны чабытар
Қытаанах тулуурдаах
Қырадаһын тимир диэннэр,
Анаан да үүт-үкчү
Ааттыыр буолаллар эбит
Аар ытык өбүгэлэрбит!

КЫДАМАЛАР

Быралыйар былыргыттан,
тыһыынчанан сыллартан,
отчут дьон анаан талан,
уһун кыһын маннаран,
тимир курдук хатаран,
кустук охтуу куоһааннар,
онобостуу умнааннар,
уолах тиһтэн буолбатах,
булгуруйбат киһи эттээх
титириктэн уктуулар
имиллэнгэс кыдаманы.
Оннук эмиз, сэгэрдээр,
охсуһу да дуоланын,
ындыы гиэнэ ыараханын
итэбэйэн-эрэнэн
Ийэ дойду сүктэрэр,
уйгу-быйан аатыгар,
ыччат чэгиэн санныгар.

НАЛ СИРЭМ НАМ СИРЭ

Чээл мыраан
тунаарар
солкото
күлүмнүүр
күөх кустук
тулалаах
дьинг чэхчы

олонхо
дойдута
Өлүөнэ
бу талы
кытыла
нүөл сирэм
Энсиэли
хочото,
Нам сирэ —
Аччыгый
Туймаадам,
намылхай
лабаанан
далбаатаан,
арылаах
кымыһы
дьалкытан
айхаллыа
маанылаах
ыалдыты,
аартыктан
арыаллаан
куруутун
уруйдуу
тоһуйуо
доборун!

ЭНСИЭЛИ

Энсиэли! О, эбэ хочом,
Долгулдуйар агаат ачам,
Толбоннобхой толуу туонам,
Энсиэли!—
Энсиллэн түһэн,
Ааттартан саамай албан,
Набаатты саалла, сөнг-нүһэр
Тыллартан саамай талба:
Ийэ тыл имэнг илбиһэ,
Өлүөнэ көмүөлүн эһэ
Өрөгөйдүү түллэр күүһэ,
Итиллэн инмит буолбаат!
Энсиэли!—
Баар дии барба
Дорбоонугар аан дархан
Былыргылы алгыстан,
Аныгы аал сүүл тыаһыттан,
Кинкиниир кэлэр кэмтэн
Кэнэн тыл ситэн эппэтэ:
Туох эрэ дуолан улуута,
Күндү көрэтэ, сүдүтэ
Киэбэ биллибэт киэнэ,
Дэбилгэннээх диринэ..
Модьоболуу тулааһыннаах,
Бухатыырды моһуоннаах
Быралыйар мырааннарым
Быллаардаах дабааннара,
Очумаас оройдоро

Өлбөт-сүппэт Өлүөнэбит
Бычалыйа томтолуйар
Былыргы хаата эбит!
Эбит дииллэр! О, эбэм
Эгсилгэннээх киэлитэ,
Дьалысханнаах талата
Килэһийэн-халаһыйан,
Унаарыйан-мунаарыйан,
Улабатын булларбатах,
Биэрэгин биллэрбэтэх
Модун байбал холобурдаах,
О, эбэм, мунутаан да,
Туоллан да ахан
Турбут эбит Һии,
Тыыллан да ахан
Сыпшыт эбит Һии!
Дьэ, бу дьулуруйа устар,
Дьэ, буор туруу дойдубар
Туох бары үүнэн кэхтэр,
Туох бары өлөн тиллэр,
Туола-көбүрүү турар,
Хатыланар, сагаттан сабаланар
Одун хаан оҕоортун курдук,
Уларыбат улуу онкула баар дуу?
Ол эбит буолабына дуо,
Өлүөнэ былыргы хаата туолуо,
Ол дьиктилээх мотуок буолуо!—
Өлүөнэни сэлэһии
Элеваторды кэккэлиир
Сыһаһа мырааннарым

Мөлдөгөй мындааларын,
Дьогдойоохтуур саалларын,
Илин-арбаа кытылларын
Тэллэбинэни эгсиллэн,
Дьалкыйбахтаан таһымныы,
Халаанньыран былчангыы
Буһуруктуйа ооньуу сытыа,
Кырымахтыһа кыһынһа сытыа,
Уулбут кыһыл көмүһүнэни
Уунабалы мөлбөһүйэн,
Уйгу-бийааг муората —
Сэлиһинэй муората!

ТУМУЛ ХАХЫЙАХ

Айманаллар айан хаастар
Сайы аһыйа...
Уой, кымынан кытыастар
Аалай хахыйах!
Өлөх — кыйаар халлаанныын
Аалсар акыйаан —
Кытылыгар кылаанныр
Ол төлөн маяк
Уйусхан куппун өбүү
Угуйар буолбаат
Үрүү түүн таптап төрүүр
Үүт нурал дуолбар.
Айманыман, айан хаастар:
«Хонук аһыйах...»
Оол кугаалы кытыастар

Тумул хахйах.
Хойгутун да уйан кутум —
Көмүс тумулбар,
Хахыйабым факел тутан,
Сандааран турдар!

КҮН КИИРИНТЭ

(хартыына)

Санааргыы күммүт киирдэ,
сарыал нуоҕайар
сибэккилии,
санаабар, Сир,
дыах кэриэтэ,
саһарҕаны тула эхкэлиир,
ону, илин сабахтан
оргууй сыбдыһан,
хара сабарай ытыһынан
хам баттаары
түүлээх улдугах
түүн үөмөн иһэр...
«О, Сир ийэм,
төлө көтүүй!» — диэммин
үөгүлээн
лүгкүнэтиим мин.

ӨЛБӨТ ҮИЭЛЭНИИ

Көөнньөр төлөн үөһүнүү,
Көмүс-алтан күһүнүм
Күлүмүрдээн бүтүүтэ,
Кэриэлитэр кэриэтэ
Кэрэл күннэр үүнэллэр,
Килбиэн куула тыаларбар
Сааскы курдук ылааны,
Сайынгылыы уу набыл
Килбик күннэр тураллар,
Ол кэмгэ санаам сырдык
Олох, өлүү туһунан,
Өссө даа кыраман курдук
Өксүөн, кырдыы кыһына,
Күннээх хатыгы кууһан,
Күндэлэстии күлүө түөһүм,
Хантан буор кутум — дууһам
Халлааннаан көтүө үһү,
Бэдэрбиттэн, поэт киһи,
Бэйэм даа билэrim бэркэ:
Сулуһу да туойбутум иһин,
Силиһим син биир сиргэ,
Күһүнгүм көмүһүнүү
Күлүмүрүү мин умуллуом,
Симэлийиэ дьүһүнүм,
Симик аатым умнуллуо...

О, өйүм үрдүк мөккүөрүнэн
Өлүүнү мин ньымныа саныам,
Сүүтүк өппөр үөрэнэ

Сүрэхпин дьолго аням.
Айылба, ийэм алгыһа
Арчылаан күн ийинилениэм,
Айылбалыын алтыһан,
Арай, өлбөт үйэлениэм.
Арай, өлбөт үйэлениэм —
Сандал күнгэ чабылла
Санаам уота сабыллан,
Өлөн сүппэт бэйэлениэм,
Тыным тыал буолан биллэн,
Түөнүм долгуннуу түллэн,
Аһым мутукча буолан тыллан,
Саас ахсын сагалы тыллен,
Аал уот, алгыс тыл буолан,
О, мин өлбөт үйэлениэм!
Ол иһин санаам сырдык
Олох, өлүү туһунан,
Өссө да кыраман курдук
Өксүөн, кырдыы кыһына.
Ол иһин олобу саны,
Олобу тапты ыллыбын,
Уу нуолдыбай мутукчаны
Уйадыһа сыллыбын...

КӨМҮС-АЛТАН МЫРААННАР

Көрүүй хайдах курдуктук
Көмүс-алтан мырааннар
Кылаастаммыт бурдуктуу
Кырылааччы аньаллар!

Буһурук сайым ааһан,
Бу маниык набыл күһүн
Саныыбын чөмчүүк сааһы —
Оҕо сааһым күлүмүн...
Күн-дьыл аалай сарыалы
Баархат быһа арылыи:
Сагаспын сайыһаммын,
Аччыкпын даа умнаммын,
Каток курдук нарылыи
Илбийсэбин куумнаны.

Мин сагаһым кыыс ньургун
Кылаан сааһа ол онно
Музыкаба ооньуурдуу
Урбачыйар соһулуоннаан!
Ол аптаах симфония,
Ол үлэ музыката
Нүөлүппэхтиң миньийээн
Сүрэхпин туой долгутар.

Гвардия кимнилэрин
Кыдама түстүүр тыылга,
Кыайы уот сизмэлэрин
Уһаарар малатыылка.

Хадьымалтан ылбаһан
Кылахтаһар куолаһым
Үөрбү-чабаан кылыһа
Үөлэр фашист суолаһын!

Кыһыл сийдэс сыһыһтан
Дьэрэлиппит сулуһум —

Дьүкээбилли кытыаста
Түллэр улуу кулуһун
Кыыма, түөспэр күлүмнүү,
Күөдьүйбүтүң төлөнүү.

Көрүүй, алтан мырааннар —
Мин ол чабыл кэмнэrim
Куумна үөһэ кырайар
Көмүс түүтэх күннэrim
Кылаастара буоланнар
Кырылаһан тураллар!

БУОЛАК АЛГЫҤА

Аддырыччы
ас кутан,
аспыт дохсун бурдук,
томтолу
төлу буолак,
алтан алар тыаттан
ангыл гынар тыалтан
арабасчай
арыылаах
чороон айах курдук,
халылдьыйа
хамсаан ылла,
дьалкыс гыһна —
ол онно
куолас
хатан куолаһы

халты охсон
лыгкыната,
көмүс толбон
бакаалын
күнгэ ууна,
кылбаннатын,
ыллыр
үлэ алгыһын,
«Ээй, чэй эрэ,
уолаттаар,
кындаа кылыс
кыргыттаар,
эйэ чөөлөй алааһын —
Ийэ сири
албан ааттаан,
ээй, чэй эрэ,
кыргыттаар,
дьолоуо-ньургун
уолаттаар,
дьолгут үүнэр
буолактан,
төрөөбүт
буоргутуттан!»

ЫКСА КУҤҮН

Ок-сиэ, хайы-һах бу
хампа күөбэ суох буолбут,
хагдарыйа үлүйбүт,
үүммүтүнэн өлүктүйбүт

өлгөм оту кэһэн иһэн,
хараастаммын, атастаар,
харахпыттан уу тахсар.

Хойутаан ыкса киэһэ,
хонук сирбэр дьүккүһэ,
мин, хойобул туруйа,
толооттору суруйа,
оттоммотох ходуһаны
одулууртан хомолтолоох
кэри-куру хартынананы
көрбөтөбүм отой олох.

Сүрүбэлдэс сыганым,
дьалабай дуу хаһаайын
хайалара буруйдаабын
сыымайды мин, бу адьарай,
хайдах эрэ сык гынным:
солуута суох улдьааран,
уул-дьаал буолан, алааран,
бэйэлээтэр бэйэм бу
суруйуохпун суруйбатах
хоһооннорум эбиттэр,
бэйэлээтэр бэйэм бу
туойуох кэммэр туойбатах
тойуктарым ниммиттэр...

Бэйэтинэн хаарыллан,
бэйэтэ өлөн тиллэр
бу мин курдук акаарылар,
бука, дьэ, суох инилэр.

Лабааба харах уута
бинтэр синк дьиримни ити,
сайын ыллаан арабыта
санаалааба дьиибэтин.

Сингэ үүммүт сөкү сиэлин
кумаабылы хабыстык
сырдыргырын иһиллин,
хаарын солоон табыстым.

* * *

Кылык-халык иһилиниэ,
кыһын тыһна билиниэ...
Сөрүүн сиккиэр сүүрээнэ
сөрүү көтөр тумулу
сэбирдэбэ күрэнэ,
сиргэ тохтон, умулу!
Тыллар иһин өлөнгүн,
кэлэр саас күөх төлөһүү
күдүбүрүү күөдүйүөҥ,
мин эмнэ, иэс төлөөммүн,
тиллэр иһин өлөммүн,
таптал буолан үөдүйүөм.

БУКЕТ

Корреспондент
кэлбит диэн
сэргин, үөрэ түстүлэр,
төгүрүйэн кэбистилэр,

оройуоммар, айылаабын,
куоталаһы кыайылааба
бу кинилэр буолбакка,
буолбут мин курдук, хата,
куустардылар буолакка
комбайнер уолаттар
күнүм аннын
күндүтүн,
сир сиздэрэй
симэбин

өлгөм көмүс букеты —
буспут куолас сүүмэбин:
ол аата «Ленин суола»,
үлэниг хоһуун буолан,
буолак аайы,
комбайны,
тэлсэн инэр кыайыны,
олобум, дыһун аатым,
оҕолоотор хаһыатым
«Ленин суола»
ол аата
буочара — булуук суола,
хотуур суола —
колонката.

КЫҢЫЛ КИНИГЭМ ИЛИИНИИ

Туйаба
алмаастыг чабыллан,
сардага муоһа

уот сабылла
кыһынгы күи,
лөкөй кэриэтэ,
илинги сабаҕа кириинтэ,
аалай хаар
арыллан тэлимниир
Кыһыл Кинигэм
илииниия...

* * *

Дьэ дуо, доботторуом!
Дьэллэм сайын кэһинтэ —
Кэбиһилээх отторум
Түөлбэ алаас иһиттэн
Түөһүллэинэр сотору,
Бөлөбүнэи хотоһон
Бөһүөлэккэ киирэннэр,
Кыбыы-кыбыы аайытын
Кырылыы кэккэлээннэр,
Уораннаах уһун кыһын
Кырыктаахтык хатыһан,
Муус дьанҕа Дьыл Обуһун
Дьулаан муһун тоһута,
Хара сир тахсыар диэри
Харсыахтара тиргиити...

БЭИЭБЭР

О, сэгэрим,
эн сүрэбин

хас абытай уот тылтан
түүрэ саласпатар
түрбэ туостуу,
хата, эбии тымтан
лыгкыкы ылаатар
хатан хомустуу!

ТОРБО КҮӨХ ДОРБООННОР

Тырынгай от тыллаах
тыһынча хомуһум
тыаллартан охсулла
тыһыылар суугунуу.
Ол толуу музыкам
торбо күөх дорбооно
тохтор дуу сунумнаан
тохсунһум сабана..

УГУОР НАЛЫ КУМАХХА

Угуор налы кумахха,
хопто үрүг күүгэна,
күнгэ өрө ыһахтана,
күлүмнүүр чөмчүүгүнэн,
ахпат уйан аймалбана
дууһабар куруук айы
тобо бу уйгуурдарый
оҕо сааһым ахтылбанын?

ӨНГӨ

Сир-дойду чаалыйан,
үрүг тунах алла,
бийыл, дьэ, илэ-чыхчы
өнгүн аҕалла:
бүлүүһэлээх үүттүү
бычалыйа туолан,
туналыбар тураһыа,
бэл, туйах суола.

АЛТАН ҚЫЛДЫҒЫ

Чээл мыраан кустуктуу избиллэр кылдыгыта
өбүгэм аатыһы күлүмнүүр, быһыта..
Ким этэй мин эһэм эһэтин эһэтэ —
монгол дуу, нуучча дуу, тух өмүк кинитэй?

Ымпыктаан-чымпыктаан ким дьинин билбэппин,
көннөрү аан далбар айылсам диэхтээхпин.
Мин аҕам хос-хос сиэнэ Туйгара кыысчаан
Мэхээчэ диең эһэлээҕин билиэй хантан.

Бэйэбин да миигин, кэнчээри удьуорум,
уйгу-дьол ыһаҕар умнуобун сотору.
Арай чээл мырааным чаң алтан кылдыгыта
күлүмнүү сытыаҕа сүппэккэ сабахтан..

АЛАРДАРЫ АРЫҒЫ...

Хаһыйах быһыһан тайах муһунуу адаарыйа
түүлэр дуул сыгынах — уорбатын аһна хаар,

дуунам тыны кылы албас кынатынан таарыйан,
тыгкынатта уяиннык мангайгы кумаар...
Хас сүүстэ дьаарбайбыт аларбын бу сага көрөрдүү,
арыйнам саас ахсын туох эрэ таламан уратыны,
бабар, ол бэйэм сааным абыяаан күндүтүйэрэ дуу,
барыта мнэхэ эриэккэс — бэл, тураах ырыатыныын.

ХОМО — СЫЛААС ХОЛУМТАН

Хомо — сылаас холумтан
Кумаба чохтуу уоста,
Сулус буолан тумултан
Угуйда отуу уота.

Онно Аанчык сэгэрим,
Звенобуг асчыта,
Чээй өрөн күүтэр миигин,
Хойутаабыт отчутун..

БУЛТААХ ДЬЫЛ

Хара ыт куобахтаан,
мазыйына астына,
мабан ыт барахсан,
ойуурга тахсыма —
мабанын аатыгар
былдыбаа былабай!
Хара ыт баатыгар
быйыл, дьэ, булт абай..

ХАТЫН УУТА

Кэрэ биэм үүтэ —
хатыным уута,
амсай дабаны,
үкчү амтана:
биллэ-биллибэт
ыылаах минньигэс,
о, хатын уута —
кэрэ биэм үүтэ!

ҮС ХАТЫННА

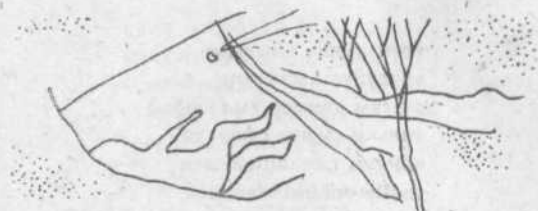
Санааба, саа сүгэн,
оймуубун алары,
ханна эрэ бүгэр
үнүргү уларым?

Онно тыа быыһыттан
быластаан табыста
уот хаастаах уларым —
о, аалай сарыалым!

* * *

Айылда — мин төрөппүт ийэм,
Хахыйах — мин балтым,
титирик — быраатым,
Атабым төбөтүгэр турдум, тийэйи,
Күн төлөн уонун уураатым.

Од уоттаах ууралтан сүрэгим
 Уулан хаалла, силиилин.
 Күн уоһуттан, өлбөт мэнэлин,
 Уулаатым таптал мүөтүн.
 Кэнчээри кэм үөскээн үүнүүтэ,
 Кэхтиэм мин, аарыма суордуу.
 Бүгүһүнү олобум — бүтүннүүтэ
 маннайгы таптал курдук...

ӨЛБӨТ МЭНГЭ УУЛААХ УОЛБАТ ДЬҮҮКТЭ

ИЙЭМ КӨМҮС МӨССҮӨНЭ

1.

Көмүскэллээх киһибэр
 ийэбэр этиэм диирдии,
 кэри-куру киэһэбэр
 биэрэккэ эмиз киридим,
 көгкөлөй оһуор үөккэ
 көхсүбүнэн сизгэнэн,
 долгун көмүс дьүрүскэн
 дорҕоонугар бигэнэ,
 сүлбэ сылаас хооньугар
 нуктаан ылыа уйулбам:
 миигин ийэм онугар
 илдэе хаалта айылбам...

2.

Айылбаба ийэбин
 ахтан-санаан ийэбин...

үрүг тунах аһыным
үрүлүйө кыһыным,
сааскы кэммэр тыллаарай
эмнык-чэгийн сыллара,
дойдум самаан сайына
талы-мааны майгына,
саныыар-курус күһүнүм
саныыр көмүс дьүһүнүн...

3.

Ийэ дойдум ньууругар
ийэм намчы мөссүөнэ
лабаа ахсын умьанар
солотуулаах киистэнэн,
саһарбалы саныыйыа
сарсыардатын, киэһэтин,
дьэдьэн буолан маньыйа
муньуо миэхээ кэһинитин.

Алтан оттоох ачаа
сааскы чэгийн ылаангыга
ыйдына аас чанчыгар,
омоох ынах ыллыгар —
Ийэ дойдум ньууругар
ийэм симик мөссүөнэ
отун-майын быһыгар
оһуор буолан кистэнэр.

Илгэ-бийан чабычаа
ийэм кыымнаах алааһа,
ыллыа уйан чыычаа —

ийэм тыннаах куолаһа,
сылаас тыына биллиэбэ:
сыллаан ылыа дии сиккиэр,
күлүмүрдүү тиллиэбэ
көлөһүнэ нүөл сиккпэр.

Үрүг Күөлүм унаарыгар,
Өдүөнэм тунаарыгар,
Грузиям чаайыгар,
Россиям сыдыаайыгар,
куолас кутуу долгунугар —
мин нүөлүйэ көрөбүн
Ийэ дойдум ньууругар
ийэм өлбөт мөссүөнүн.

САНАА

Нуоҕай күн тиит төбөтүгэр
ньургунуннуу туруута,
дойдум тунаар киэһэтигэр
мин саныбын куруутун

Күбэй ийэм барахсан
симэн эрэр харабын,
күнү көрө сытаахтаан,
нуурайбытты барбытын.

Буолтунуу былыр-былыр
күн ол тигэх сырыыта,
чуолданынан тылбыллыр
алаас арбаа кырыыта...

Санһыйбыта знамялы
аалай хаар... тыа хаймыта...
айһым сирэ айылбалыһын
аймаһыйа аһыйбыта.

Сэлиһк тыал тэлиһнэппитэ
знамялы аалай хаары:
«Эһ олобуһ сулууспа этэ
Иһэ сиргэр, табаарыс!»

Сылабаар чоһо ылаары
ыалыгар таһсар кэриэтэ,
ийэм ол күнү кытары
им-һым сырды кирибитэ.

О, маһтал, амаһа күнүм,
ийэм быстар чааһыгар
бырастылаһа кириһэнһин,
баһык уһугар турбуһкар!

Эһи аһас-балыһты
маарыһнаһар этигит,
биригэ сааһы, дьукааһ кыһты
алыс да эйэлэһхит.

Хаһыгы, суту, сэриһини,
аһы мунун ааһарыгит,
сиргэ иккиһэн кэрэһи,
миһээр кыһмыһ ыһарыгит.

Мэлдьи тэһигэ тураһыгит
аал уоту күөдьүтэригит.

чаанһыккытын оргутаһыгит
айанһыты чэйдэтэригит.

Көбүтүһэн ыллы-ыллы
күһүн бурдук баайарыгит,
үрүһ сүүмэх үүт кылы
үһкүүлэтэ сыһыйарыгит.

Тааһы кытта чэлгитэр
тапталыгит сыралһана,
кэм-дьыл киһини өргитэн,
кэнчээрэгэ салһанар.

Миһ санһыбыһ билиһин:
өлбөтөһө буолуо иһэм,
аттанһа эйгиһиниһ
Иһэ сирин эргийэ...

О, аламай күнүм, эһ —
ийэм һамчы миһээринэһин,
ийэм сыдһаай сүрэһинэһин,
ийэм уоттааһ кэриһинэһин!

Алгыс айы санаата
сыһаһа һалы саһаһтан
һас сарһарда аайытын
саһдаарыһа тыһан таһсар.

Саһдаарыһа тыһан таһсар
саһа һэлиһэн алаһыһан,
ооккотун, миһигин, аһтан,
сыллаан ааһар сылааһыһан...

АБЫЛАТЫҢ

Мин кистээн ааттах буолтум
эи ааккын ботугураан —
уоспуттан халты сотон
ону тыал былдьыы турар.

Ол ильдэн холбуу суулуур
хочо нүөл суугунугар,
мүөтгээх оту субуулуу
дайар тумул сыһыгар.

Тэлэн иһэн — уой да, тыый! —
үнүр күөх от быһыгар,
көрүүй, чыпчаах уйатын
уурбутум мин арыылаан.

Хайдах курдук ньээкэлиир
ийэ сылаас сыммытын —
олох ууһуур кэскилин,
бигиир таптап ымыытын.

Күнү уулуо түөрт тумус,
иккитэ буол уол чыпчаах,
иккитэ чабаан хомус
куоластаах тырым кыысчаан.

Бизбэйдэргин, сэгэриэм,
көрө сылдыар кэлэнгин,
онно бэйэн сэрэиниэг
эппэт мин кистэлэнмин.

Эн санаанг — тунал халлаан,
сүрэбиэг — намчы ача,
магнай эн ааккын ыллаан
тылланын оҕо чыпчаах.

ТАПТЫЫР ДЬАХТАР

Таптыыр дьахтар
тамнааттыра,
куттаан куота
Намнаахтыра,
күннүктээн
кууран-хатан
түннүктэн
арахлата,
ахтан, туура,
оҕобунуу
атаахтыра
номоҕонун!

Ытам алла
уураахтыра,
ытылларга
уураахтыра
уонна гута
аһынара,

уойдуу ытыс
таһынара
этиллибэт

миньнигэһин
билээхтээбэт
эмньик кийниг.

Таптыр дьахтар
хаппырыһа —
чаччы уохтаах
хартыһа,
бырдааттыангый
хайатын,
сааһырдабын
айытын,
хата, тамты
онто суох
сатаммаккын,
доҕоччуок.

КӨНҮЛЛЭНИИ

Эн былааскын билинэн,
эн сылааскар таалалаан,
бэйэм үтүө көңүлбүнэн
көңүлбүттөн булгутунан,
дуоһуһа биллим бүгүн
урук билбэтэх үөрүүбүн,
урук иэйбэтэх күндүбүн,
урук тийбэтэх үрдүкпүн —
дууһа толомон көңүлүн
дуоһуһа мин биллим бүгүн.

БЛОКНОККА

Хатын кэмпиэт суутунуу
тамныыр чараас субаны,
блокнот огостунуум
нарғыллааммын суманы
мөхсөр илиим иһингэр,
чээн, лыах саба быыкаккаан,
үрүн көмүс илиһингэр
оһуор астым эн ааккын,
үрүлүйэр үүт сыдыаай
үрүмэтин тэспэтим —
оннук эн кутун ыраас,
оннук тыынын чэпчэки.

* * *

Уулаах отон буолларгын
уоспар ылан тиэрпэтим,
сыалаах отум буолларгын
сыллаан-уураан үөрпэтим,
ыаҕыйалы туолларгын
ыймахтааммын испэтим,
ыйданалаах суолларгын
ыраланаан сиппэтим...

НЬУРГУҮННУУ

Бу
сили араҕас
кырдалы

ууллара,
ийэбин кытары
кэлэр буоларбыт
ньургунуннуу:
мин
төлөн сүүмэбим
суһумнуур
факелын,
о, күнгэ уунаары,
ийэккэм —
дьарба эмэ гынаары...

ОЙУУР ЫЛАА

Кыраһаба хатаналлар
көмнөх көмүс иннэлэрэ.
ылбаатылар наллааннар
ойуур ыала кинилэри:
мааны куобах ийэлэр,
мабан хабдыы эбэлэр
«сыллыый, ычча» дэһэллэр.
сылаас кээнчэ тигэллэр.

ИННЭЛЭЭХ КЫЫС

(акварель)

Синнигэс харабын уута
көмүс саптыы быста,
тулаайах сиик абырыата
муоста быһыгар куотта...

КЫҢЫЛ КЫЫС

Ааттыыллар
аныгы майгынаан
аҕалаах ийэтэ —
Анджела,
таптыыллар,
сахалыы майгынаан,
эһэлээх эбэтэ —
Эгсиэли.

ЧЫЫЧААХТАР

Обобор ытыс саба
остуол туттум,
чыычаахтар
күн аайы аны,
күнү саба,
түннүкпэр тырымнастар.

Тыйыс халлаан оболоро,
баһаалыста, чэ,
туох баарынан,
остуол тула симэ олорон,
аһаан-сиен
чалларыннаан.

Түннүк бүтэй,
дыбардаахха,
тыыннара, чээн, буп-бурбагнас,

көхсүлүүн
кырыа-дьаанга
күүстээх үлэ дьоно адьас.

Чыычаах чыычаах
атын атын,
син эмиэ дьон маарына:
сорох мунаах,
сорох сытты,
сорох мээлэ мылаарыгнас.

Кыһыыта баар,
кыһааннаһа
муодаргыыллар дьонун хата:
киһи тобо
кыһы быһа
киликкэбэ тогор-хатар?

Тогор-хатар,
муунтуйар
таһырдьаны былдыаспакка,
«Хайа мунун, утуйан...
хайыт маскын,
атаскаан».

Бодорустум
олустук,
көр эрэ, бу хоһууттарың
өйдүүлэр дии үлэ,
аал уоттуу,
үйэни уһатарын.

Туох баарын
оһом тутар
бу баай-далбар остуолу,
оһом тогмукка
чээй кутар
мааны хаһаайка буоллун.

КЭҢИИ

Чыычаахтарым аҕаалтар
кэһиилэрин
ньургуһуннаан,
туолла быыкаа палатам
көмүөл,
кэбэ куолаһынан.
Томуйах туйабыныы
уу-ньэҥкир,
атыахча аҕай
ньургуһунум
күн куйабыныы
күлүмнүү — о, өлүү, чабый!
Бүгүн
биһи палатаҕа
киһи бары сыбыытты,
ааба илдэ тахсыбытты
көтөх мунунан күн уотун:
күлсүү-салсыы,
сааһы ахтыы,
куһу-хааһы, угуту...

ЧЫЫЧААХ СҮРЭБЭ

Айы далбар
Баай хатыг
Нуолах-сылаас хоойугар
Ийэ чыычаах оботун
Дьолбуттан таалан турдум...
Таптаан бычыгынайар:
Түөспэр, дьикти дьэтэбинг,
Сылаанньыйа уулар курдук
Чыычаах быычаан сүрэбэ!

АПТААХ ХОМУС

Күөрэгэй
күөх ньаассын
ачаба кистиир
сулус-чабаан
хомусчааным
хайаан да, дьэ,
булуох буола кыстыыр
мин ылгын чыгыһа
кыысчааным.
Биир киэһэ, арай,
биэрэккэ сырытта
сэмээр оту арыһа
сэгэйим сыысчаана,
итиннэ, о,
алакыа! —
илэ-чахчы

кылайа сыттар
аптаах
дьикти хомусчаана!
Биэбэйиэм, ол
сарданга-тыллаах
ап хомуһунг
бэйиэг эн
изийинньэг эт сүрэбинг,
ону таба тайанар
хайдах курдук уустугун,
тилэбинг элэйэн,
кэлин эрэ сэрэйиниэг,
Көрдөө уонна итэбэй,
оччобуна
экчи эн булан тэйинэг
дьиктини,
эрэммэт буол дуол
ончу хаһан даҕаны
олоххо дьикти дьин
отой суох дьиччини.

ОСТУОЛ ТУЛА

Остуол
Дьону түмэ тардар
Үтүө ыралаах.
Бу турар
Былыргы саха остуола —
сандалы.
О, кимнээх-хайалаах

Олорон ааспыттарай
Кинини тула,
Этинэн-эйэлэһи,
Ытаһан-ыллаан?

Арыт, куру-һары,
Кураанах кыстаахтыыра.
Ол сут сабана этэ —
Сэрии сылларыгар
(Быдаарыйбыт былыргыны
Ахта да барыллыбат).

Аны, дьэ, мэлдьи
Матайа уйуобунан,
Быстыбат баай-талым
Астаах-үөллээх.
Үөрүү түһүлгэтэ,
Уолбат уйгу-бийан
Ойбоно буолла
Бүгүн кини

Дьоллоох туоната.
Сибэккилээх
Сибинэйи ыскаатара
Сайын чээл хонууга
Чэйдиири санатар.

Сылаас паарынан
Сырылааччы тыыммахтыыр
Сылабаар хомпуоругар
Үрүг чаанньык,
Үкчү сыммыт баттыр
Үрүг курупааскылыы
Чөм түһэн

Чөмчөллөн сытар.

Остуол киэргэлэ,
Кэргэн киэн туттууга,
О, киэн көбүстээх
Сылабаар барахсан!
Дьэ, бу эн турдабын
Үгүс кинини
Итин киллэрбит
Өлбөт мэнэ уулаах
Уолбат дьүүктэ!

Лаппыһах арыы иһитигэр
Арыы саһарар, уоһахтыы.
Саахарыгсаба
Саахар өрөһөлөнөр,
Хомурах хаардыы.
Туруйалыы дьоробор сотолоох
Килиэп иһитигэр
Килиэп быһыллар.

Дьинлээхтэр
Сөпкө тураннар,
Набылыччы чээйдиниллэр.
Ыстакаан лыгкыр гынар,
Бирииппэ тыаһыыр.
Уончалаах Уля кыыс
Бүлүүһэлээх чээйин
Үрэн бурулатар, сойутаары.
Өтөр-өтөр
Сылабаар тумсуттан
Сырдык утах буолан,
Көмүс уу

Күлүбүрэйэ сүүрдэр.
Үрүг чаанньык
Үрүт-үөһө тонхоннуур,
Отонноон аһыыр хабды курдук.
Күө-дьаа аһаан-сиэн,
Тарҕаһаллар үлэ дьоно.
...Арай куукунаҕа
Хомуллан ууруллаллар
Сууйуллубут иһит-хомуос.
Үлэттэн кэлиэххэ диэри
Кубу-дьыби буолуо бу хос.

* * *

Оҕо утуйа сытар.
Оҕо, утуйа сытан,
мичээрдиир...
Эмискэ,
чуумпуну аралдьытан,
Этэр кэбэ кэриэтэ,
Кэпсээннээн
кэҕийэн барда
Хатаммакка
хаалбыт радио:
«Хара дьай санаалаах
Хаспахха саһыаран,
Эмиэ боруобалаата
Водороднай бумбаны...»
Оҕо утуйа сытар.

Оҕо, утуйа сытан,
мичээрдиир...

Күн тахсытың
Күөйбэт тэнэ,
Сааһы
Сарбийбат тэнэ,
Саһарҕаны
Саба туппаҕ тэнэ,
Оҕо мичээрин
Умуруоруох күүс
Орто туруу дойдуга
Ончу үөскүү илик.
Оҕо мичээрэ —
Кэлэр кэм
Кэрэмэс саһарҕата.
Үүнэр үйэ
Үрүг күнэ,
Түннүгүнэн көрбүтүм:
Саһарҕа
саһарды тыллан эрэр.
Санаабар,
Сир эмиэ,
утуйа сытан,
Уоһун иһигэр
мичээрдиир курдук.
Сир эмиэ
бийиктээх оҕо дуу?!
Сир эмиэ

Бу дьинэ саамай сүүнэ хаһаайына
 Остуолга да төбөтүн анныа ыраах эбит.
 Чачархай астаах кэтэбэ лэкээринни,
 Хостон-хоһу сыһаһалаан кэриимниир.
 Кини тугу сагарбыта — сокуон.
 Оттон тугу эмэни туһалаатабына,
 Дуона да суох суолталана түһэр.
 Хаһымыа эрэ кэрэх — саба сырсан кэлэллэр.
 Хатабалыыллар, сууйан-тараан биэрэллэр.
 Киирбит ыалдыт кинилин дорооболоһор,
 Бүтүн нэһилиэк чинэрэс суһаһалаар ыаллар.
 — Бу туох ааттаах албан ааттаах кинитэй?
 Бука тиэтэйимэ, болбойонгун иһит эи.
 Бүгүн бу киһибит абатын тобугуттан
 Гардыстан тураат, тутуспака эрэ,
 Үстэ атыллаата. Оҕо үстэ атыллаата!

Оҕо хаамта!

О, үөрүүкэлэрин даа ийэлээх-абата!
 Атыллаат, уйуттубакка лах гына,
 Олоро түстэ.

Ол эрэри, эрин эр
 Эмиэ чирэстэһэн тураат, атыллаата!
 Маннык, чыычаах оҕото кыната
 Кытааппытын билэн, аан маннай
 Көтө-даһа сатыыр дуо күөх дуолга?
 Ийэккэтэ, көтөбөн ылан, бобо тутта
 Сүрүбэр, ууруу-ууруу: «Оҕокком!»
 Абата: «Маладьыас, — диир, — мин курдук,

Оҕом өһөс буолсу, туйахпын хатарыһы!»
 Космоска бүгүн аан бастагы хардыһы
 Оҕордо советскай киһи.

Сырдык хоско бүгүн оҕо хаамта.

Сыдьаайан сытар

кини иннигэр

киһи аартык

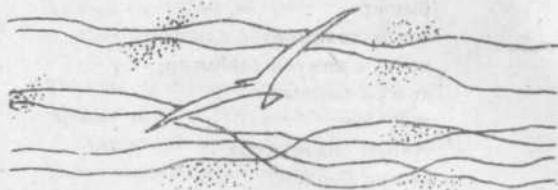
Хоһун ааныттан

сулустарга тиийэ!

КИЭНЭ

Киэһэ дьинэ кэргэн эмиз биһрээ түмсэр.
 Ийэ, дьинэ хаһаайката, күөһэ бэлэм тоһуйар.
 Айхал эһиэхэ, амарах хаһаайкалар!
 Хаһан да үгсэргээбэт, сүрүбүлдээбэт
 Хаарыан да сэмэй дьонгут эһиги.
 Адалара киһирээ тыаттан мас кэрдэн.
 Кини онно солондо суолун көрбүтүн,
 Эргэ хотой уйалаах тиити охторбутун —
 Барытын сиһилии кэпсиһир күлэ-үөрө.
 Уола, остуолу тула сыһаһалаан,
 Абатыгар тиийэр, сыллатан абыранаары.
 Уонна, Сири эргийэн кэлбиттээбэр
 Ордук үөрэр — о, Магеллан үөрүүтэ!
 Эбэлэрэ, бэл, олоһотох бьар куустан.
 Үтүдүк сирийбит үлэ-хамнас дьонугар.
 «Хайа оттон, Уля, — диһлэр кыыстарын —
 Туох сыананы адалын кэһингин бүгүн?»

Уля да, маладынаһыг, хаалсыбатах, хата,
Бигэ «биэһи» ылбыт ахсаан уруогар.
Киһэ дьинэ кэргэн бука бары түмсэр.
Түмүктэнэр күннээҕи үлэ-хамнас.
Үлэни сыаналыыллар туохтааҕар даҕаны манна:

САНААНҔ УОТУН ОТУН, ОТУН!

ҮӨСКЭ

О, мин
оҕо эрдэхпиттэн
умсугуйа одуулуурум:
үрүг төлөн
долгуннары
түөһүнэн силэйбэхтээн,
үөскэ
хопто кылбаһнырын.
«Тулайах баарыс
туртаһныр...» —
ийээн
уоспар ботугуруу
куруук
турар буоларым
туруук таасты санааммын,
хара сыыр
былыт курдук

быстар
чампа хааһыгар,
дойдум көмүөл сааһыгар:
долгун тынын
эбирийэн,
түөһүм эппэнниирэ,
долгун буолан,
ньиринийэн,
сүрэх мөнгүөлүүрэ...
Онно, үөскө,
унаар дуолга
угуйа,
уйан хопто буолбатах,
күүгэн баалга чачайа,
күлүбүрүү,
көңүл дайа,
күнү өрө дабайар
поэт хатан музата,
поэт өлбөт дууһата!

Хоһоонум тын үйэм тынынан,
Чоргуй норуотум уоһунан.
Үлүһүйүмэ ааһар хартынанан,
Дьылба-хаан дьүүлгэ ыгырдабына,
Сүрэхпин туруораар туоһунан.

Устуруокан тымырын устун
Олох уот хаана сүүрүгүрдүн.
Судургуну айар — ол уустук.

Хангыл санаабыт хаттын-бустун,
Сыгалаамаах сүүрүгүйдүү.

Төһө да эппит-хааммыт илиһинини,
Арынан абыа суоба наар хайбал.
Хаарга да хаалыа суоба көлөһүммүт.
Эн куоласкар этинг иһилинини,
Суугунаатын дуу аар тайбам.

Хоһоонум тын үйэм тынынан,
Чоргуй норуотум уоһунан.
Үлүһүйүмэ ааһар хартынанан,
Дьылба-хаан дьүүлгэ ыгырдабына,
Сүрэхпин туруораар туоһунан.

ТЫЛ УОННА МЕТАЛЛ

Тоһоһону
тобой аайы
тоһуон-хоруон,
дьүүлгэ туруон,
ночоот кутуон,
дьэ, ол ордук!
Тылы эмиэ —
норуот баайын
народнай
хонтуруол
хорһомноппот
буоллар дуу...
Хас кыһыл

мундук ахсын
дьон, арай,
манньк аахтын,
«Итин тылы
дьыала куруук
эллин турдун
балталы,
килиэп курдук,
металл курдук
кэмчилээн
— туттун тылы!».

* * *
Норуот үйэ-саас,
Көмүс ууһунуу.
Нарылаан кыладыйар
Айбыт өһүм хоһоонун—
Ол
Уос номоҕо
Уот кустук ыраны,
Ол
Муос оноҕо
Сулумах устуруканы,
О, эн этэбин,
Кэнэн саханы,
Эрэйбитэ суох, эгэ,
Гонорар даҕаны...
Арай, дьэ, биниги,
Аныгы дьон обургулар,
Харыта суох

Харылатаат,
Редакцияҕа
Тэбинни буолар:
«Таһаара тарт!».

МАСТАР АТАСПАР

Саахыматчыт полководец,
арай хоһооньут
чемпион буолбат адьас,
ойуурдаах отоньут.

Олох улуу сиһин сэмсиэ
отой, о, тойук,
аларчаана дьэдьэн бэрсиз,
онто да онгоойук.

Бэйэтэ, дьэ, алыптаах диэхтиир
поэтын ол отунан,
амсайаат да ууллуу диэхтиир
талбыт хотунун...

УОТТААХ САҢЫЛ

Уобарас — уоттаах саһыл,
Уйгуурдар түлүк уубун,
Тонгон-хатан хаһыс сылын
Тонгуу суолун солубун?

Арыт, түүлүм уолбамар,
Харбылалаһан уһуктуум —
Санаам дьирбин сабаҕар
Субурус ғынар уоттуу...

О, эмиэ булдуң салыйан
Киниттэн эн кире итэи,
Эстэ-быста сылзайан
Эһэ киигин кингэниэн.

Куобактыабың, тингэниэбин,
Куруңу маньан суордуу...
Түөһүгэр үс күниээбин
Көөчүктүө, анаан сордуу.

Дьэ, ол муңтан дьоллонобуң
Байанайгар махтаһа,
Ол күн — үөрүүң толбонун
Айыыгар дьон аахтыһар.

Хоһоонун да, бэйи, күдүмэң,
Государство сакаһа,
Уонна, дьэ, туох үлүмэр
Соннонуогуй наһаһы?!

Суруйууга суох ээ ыраай,
Үлэ баар, баат диэн сымыйа.
Бэриллэрэ буоллун, арай,
Поэмаҕа... лицензия!

Бииргэ биэһи бахтатаары
Биитэр көргө кэриэтэ,
Арааһа, атахтаах бары
Ахчарыһы буолуох этэ.

Сезон аайы чанкыһан
Чалбарыйбатах даа иһин,
Сыралаһыам мин чыгкынас
Сарыаллыың көрсөр иһин.

Көрсөр иһин күн тахсарын
Аалай илиис сабатыгар.
Тунал илиис тоңуу хаарын
Туоруом турар, туоруом турар...

Мин биир айыым, муң саатар,
Хаңатыстар Ийэ дойдум
Кыһыл көмүс кылаатың —
Поэзия күндү фондуң!

БАҒА САНАА БАЛАБАНЫМ

— Мин пааһам «Волгалаах»!
— Мин аһам сылгылаах!
— Мин тээтэм... мин тээтэм... —
Арай, мин Маайыккам,
Мин оокком, мин тыытам
Туох диэһин булбакка
Туллаллан турбута...
О, дьэ, оһонһор дьибэлээх,
Тэлгэһэҕэ саататар

Тимир аппыт суох, саатар!
«Элэйиэ ыраах тилээх, —
Электэниэ бэйэтин, —
Эгэ бэрт дыон урутаатар,
Эрдэ сүүрэн элэйбэттин,
Чаараба, чэ, сөнөн эрдин
«Москвиһым» рудата...

Айбыккыт буолуох, дьэ, ити,
Баайым диэн массыыгкалаах,
Сойуустаах хаатыыгкалаах,
Мебелинэн да дьэитин
Килэппитин-халаппытын
Истибэппин кылаппыты.
Туустаах килиэп дэлэгэй,
Үс кыыстаах да үчүгэй —
Атах туппай кыралара,
Арааһа, маамалара...

Тумалык гыммат малы,
Туос араҥа уурунар,
Туома, үппүт да малыс,
Кумаардаабат онно алыс,
Кучу-мачы суруна,
Кумааһыны кумалыы
Туохха эрэ наар эрэнэр,
Туохтан эрэ тирэнэр...»

Ол оннук, дьэ, биир аба
Эрэл-чэгийэн эркиннээх,
Сэһэн сэбэргэнэлээх,
Өс номоҕо өһүөлээх,
Тыл тамаҕа баҕаналаах,

Хоһоон холумтаннаах,
Ырыа ыһырынныыктаах
Баҕа санаа балаҕанга —
Фантазия алааһыгар
Биир ыал аба баһылыга
Бириэмэни сиидэлээн
Оболорун иитэлээн
Олорор үһү дириллэр...

О, музам —
Отчут кыысчаан,
Ача долгун суһуохчаан,
Ахтыһан үөрсүөх бүгүн:
Хаһан этэй аан бастаан
Ходуһаба көрсүбүтүм,
Таламан ньууруг аптаан,
Талахтыы ынан-хатан,
Ол сайын көрсүөрбүтүм...

Көмүһүгүм оҕото!
Күлүмэрдэс абырыалыы
Сүүскүн абаан, таммалыыр
Көлөһүгүгү туора сотто,
Ырыа чабаан хотуургуһунан
Албаҕайдык хамсанан
Күөгэддьитэ тураргын
Көрө-көрө таптыбын,
Сытыы-кылыс доборгуһунан
Сымсаҕайдык дайбанан

Арылыта сьлдьаргын
Анаараахтаан астынабын.

Кындаал хонуу кырсанан
Кырийаахтыы сапсынан,
Кыырай халлаан кыталыгыныы
Кыраабылыг кылбагыны,
Номофон илинг иһиттэн
Номоххо кэпсиир кэриэтэ
Араҕас силии субуулар
Мөлбөһөөхтүү тиһиллэн,
Ары саһархай бугуулар
Томтодуһан иһэллэр.

Сүүрүктээбэр ып-ыраас
Сүрэхийинг тапталын
Сүтэрбэккэ харыстаан,
Иэйинигини чап-чараас
Хотуурчаанын тапталын
Имэрийэ буруустаан,
Уйан мин куппун аптыы
Эйнэхэ баар айылҕаттан
Күөх сайын көбүн таптыыр
Саха дьон айылгыта.

О, музам —
Отчут кыысчаан,
Мичийээнэ биэбэйиэм,
Күлүм ооньуур уот чабаан
Чөмчүүк күлүүн чэбдигиэн.

Үлүмнэһэ оттоон-мастаан
Үллүктүүрбүт үчүгэйиэн,
О, музам —
Отчут кыысчаан,
Хонуун киһим Дьэбдьэиэм!

ЧЫЫЧААХТЫЫТТАН ТЫЛБААС

«Дьэбдьэи,
Дьэбдьэ,
Дьэбдьэкиийэ, —
Минньигэһин,
Эчкийэ, —
Дьэбдьэкиийэ,
Дьэбдьэкиийэ! —
Дьиктикийэ
Намчы тыллаах
Чыычаах мэлдьи
Иэйэн ыллаа,
Эймэлдьитэ
Абылаан.
Ээй, миэхэ эн
Анаан ыллаа,
Саалдабай
Ньирэй кэриэтэ
Саас харалдьык
Эргийиитэ,
Мичил халлаан
Кийииттээн,

Мэнийнэс сарыал
Дьэргэйинтэ
Дьиэрэһитэ,
Дьүүһүтэ,
Алып-чабаан
Намчы тыллаах
Айы чыпчаах
Албаан ыллаа —
Дьэбдьэкиийэ,
Дьэбдьэй,
Дьэбдьэ!».

ЭН ИЛБИСТЭЭХ ТОЙУККУН ИСТЭ

Эн илбистээх тойуккун истэ,
силбэстэ харабым уутунуун дорбоон

мөл-мөл таммалы...

умсугуйдум — сөһүргэстээн, о, ытык знамялы
суугунас аалай былааччыиан тэллэбин ууруохпун,
уонна ойон туран, Ийэ сир өстөөхтөрүн кумалы,
атаакаба иһэн аата-суола, сураба суох охтуохпун...

САНААН УОТУН ОТУН!

Сардангара дьиримниир
Сарпа-чабыл
Куорсунаах,
Сандаарыгны тырымныыр
Кынатыг —

Хорсун санаан.
Уһуутуур улуу кутаа
Илин халлаан киэлитэ,
Күлүм оонһуур
Чээл долгун...
Сааскы чэгиэн эдэргиттэн,
Сарсыардааны чэмэлгэнтэн
Сага үүнүү күнү кытта,
Күнү сырса, күнү куота
Санаан уотун
Отун, отун!
Ахсынньыттан ылаанныйан
Тымны муоһа тоһунуун,
Дуоһуйа сылаанныйан
Дьонун-сэргэн дьоллоонун.
Күлүмүрдүүр күөнэх күнгэр
Мунчаа чааскар,
Кэмчи кэмгэр,
Түптэлэс дыбар киэһэ,
Түлүк бараан түүн үөһэ,
Ардах-самыыр анныгар,
Хомурах да хаар хоонһугар
Санаан уотун
Отун,
Отун!
Тыалтан саба тутумаар,
Күрүлэчи күөртээн биердин,
Хаппахчыгар хаппахтаама,
Күлүбүрүү күллүн-үөрдүн,
Уоҕа хараан, сабаһалы,

Умудуннар умудунун,
Тыштык буолан тыһыргыт
Умудуннар умудунун.
Симиттимэ, кэхтимэ,
Симэлийнэх мунгум диэмэ,
Син биир отун,
Отун, отун! —
Кимгэ эмэ симик кыымчаан,
Кимгэ, о, сулус буолуоба,
Киһи сэниэх, аан бастаан,
Кистэниэ дии, кылайа кыччаан,
Онтон, дьэ, күн-дьыл
Күлүмэхтин устан,
Тэйэн истэх аайы —
Улам улахан,
Уон очонон улам чөбүлхай,
Улам өссө чугас буолуоба,
Ол күн сизнэ, көмүс холлобос,
Санаан уота,
Санаан уота!
«Оболорум — о, киэн туттуум,
Мин этим-хааным, мин уотум,
Мингин ууһаан,
Мингин ууһаан.
Туоххун да кэрэйбэккэ,
Толук диэни эрэйбэккэ
Дьонго кэлтэй туһалыы —
Уот анала,
Уот анала!» —
Өрүү үйэттэн үйэбэ

Инньэ диир поэт сүрөбэр
Үрүг күн өркөн үөрөбэ.
Сиргэ көгүл, дьол иһин
Батастанан, булуук тутан,
Санаатынан дуолан киһи,
Кэрэ буолбаат, санаатынан,
О, икки атаһ, — киһи биһи!
Э-һэ-һэ-һэй!
Хаһыс халлаан
Саталаах түгэбэр,
Хайа үйэтээби
Галактикаба
Ким баарый, дьэ,
Күрэ былдыһаһах,
Күүс холоһуох,
Кинилиин
Күөн көрсөн тулуһуох?
Өйүн күлүмэх күүһүнэн
Көгүл суйулуу
Арай киһи эрэ аалсар
Аан дойдулуун,
Аан дойдулуу бэйэтэ эмиз
Үөгүлүүр үрдүк,
Кинигиниир киэн,
Мунгурданар уһуга
Уонна кээмэйэ суох.
Сиргэ көгүл, дьол иһин
Батастанан, булуук тутан,
Санаатынан модун киһи,
Килбиэн кэрэ санаатынан,

Хара санаа кур муунун
Хампы хаамтын нургуун,
Кэлэр кэм лонкунаттын
Үлэ, таптал олонхотун.
Сардангалаах сарсын иһин,
Сага киһи, саргыг иһин
Санааг уотун
Отун, отун!

ОТУУГА

Кыбыпыттар хоһооммун,
Кыһыл чохтуу, лозунга,
Хомуунгун апкын хомун,
Музаам, иитий кулуунна.

Сирэлийдин кутаалы
Отууга лозунг-хоһоон.
«Сууралды плакат тылыг
Суола-иһэ суох оһон...»

Хаады айы симиттэн
Ханнахпыт суоба, хата,
Асчыт кыыс уот имиттэн
Таҕайыах саҕаһата.

Истээччим хайбал курдук
Отчут поэт дииллэрин,
Хаһыатым дьарбаа сурук
Колонката — тэлинлэрим.

Мин суруйар үлэбин
Хомоҕойдук сэгээрэн,
Иэйэн туттуг илибин
Сэмэй отчут сэгэрим.

Сыраллыбыт кутааларын
Сылаастара дууһабар
Кырыа хаары ууларан,
Кыһыннары суоһуоба.

Кыбыпыттар хоһооммун,
Кыһыл чохтуу, лозунга,
Хомуунгун, музаам, хомун,
Оттууй хоһоон кулуунна!

СҮГҮРҮЙЭР ААЛ УОТ ТЫЛЫМ

Фантазиям — баайым миэнэ,
аргыһым — романтика,
хаһаастааба буолуо диэмэн,
халтан хармаан мантыкаг.

Соппойбонпун була сатаан,
суох отону амтаһыйа,
күн сирэ — дьол алаһата,
көрүүй, тыыннаах фантазия!

Өркөн-төлөн үгүүнү
өрө туһут салаа отум
Үүт тураан үрүн түүнү
арагаччылыыр саллаат дуу?

Хопто маган долгунум
хомону кууһан таалар,
уйанник да лыгкыныыр
ыйдыга түүн курустаала.

Хаарга ньургунун кыыма
ача күөх — революция,
Чолбонго кыһар вымпел,
сага куолаc — революция!

Сөбүрүйбэт кутаалы
Сүрэхпэр күлүбүрэйэр
Сүгүрүйэр аал уот тылым,
өлбөт тыл — революция.

Дьааһыйа сорох истиэбэ,
«Дарбааннаах тыл, кыһыл тыл...» —
кини аҕай илистиэбэ
ааранан. Бу кыһыытын!

Бэйэбин эн, дьуһаал киһи,
баҕар, үөх да үгэргээ —
мин сүрэхим идеал иһин,
оҕо курдук өһүргэс!

Өрүсүһүмэн төрт курдук,
революцияны бүтэрэ,
өрөгөйдүү төрүү турдун
өрүү модун, өрүү кэрэ.

Сүүрүгэ бүппүт үрэх
куураp-хатар тураһыны,

таптала сойбут сүрэх
кута тостор кураанныыр.

Мингин бүгүн да Макар
Нагульновты долгутар
саамай чулуу романтика —
аан дойду реолюцията!

ОТУ КЫТТА ОТ БУОЛАН

Оттой кыра эрдэхтэн
оту таптыы үүммүтүм,
кэтэһэрим эрдэттэн
окко киирэр күммүтүн.
Оту кытта былааһан
тунгуй ырыам тыллара
уйгу-бийаг алааһын
уолбатыгар тыллара.
Онтон ыла булбута
улуу дьол, уһун сор дуу,
тобой аартык суолбуттан
арыт сүтэ, арыт сырдым...

Дьэ, ол санаа күүрүүтэ,
дьэгин ыарыы кииринтэ,
сүрэх-быар курааһынта

дьол буолуон кураc этэ,
миннигэһэ — эрэй дэннэн;
ол буолан, бизэбэйдэриэм,

олоруум мин өссө биридэ —
син биір эмиэ ситэн ирдээн,
көрдөөн булан эрэйдэниэм;
абалый, дьылзам, өрүүтүн
миэхэ санаа кириитин,
сүрэх-быар кураанытын,
таптал дуу таарымтатын —
ол онтон эрэ булабын
мин дууһа уоскулагын.

Тохсунньум да ортото
муньуута бүппэт отой
остуолум — мин ходуһам,

көмүс үлэм, көмүс сылаам!
Эйгиннинин, ийэр музам,
иккиэйэбин ытаан-ыллаан
манньыйа сымныа дууһам,
килбик үөрүүм аанньала,
билээхтигин арай, музам:
бүгүн да сылы сыллаан
сыралаһар тылларым,
оту кытта от буолан,
сыһыларга тылларын.

ДЬОЛ ТУЛЛУГА ТУНАЛЫИАР

Хас сүүстэ
санаам түстэ,
санаам күүрдэ

хас сүүстэ?
Ырыам манньыйбат —
оччоҕо
дьааһыгырар
сабах алтан дуйа,
дьон алы да тыла
хабыс, хоччоххой,
сор хара суора
суолбун бутуйар...
Оттон
хоһоон дэбилийэр —
о, оччоҕо
луккук да түүн
сулус чобулуйар,
түөспэр сирэлийэр
үөрүүм чоҕо,
дьол туллуга
туналыйар...
Санаам түс,
санаам үрдээ,
олох —
долгун ооньуута,
сатамат,
сынньал көрдөөн,
салбахтары
санныытар.
Эн бэттимэ,
эрдий,
эрдий,
силлиэ, баҕар,

сэтэрдin,
симитгимэ,
эрдий,
эрдин:
ол
Өлүөнэ тумулугар
күн-дьыл унгуор,
туман курдат
дьол туллуга
тунальйар
баарыс курдук,
баарыс курдук...

КҮН КЭБИНИЛЭЭХ ОТТУУ

Туманга, оол,
Тура нуктуур
Чаран снэлэ намыльйа,
Күн кэбиниилээх оттуу
Күөл унгуор лаглайар.

Чээлэй күммүт,
Чэлгийэр күммүт барахсан,
Көрүүй, ол
Чөмчөйө үүммүт
Күөл унгуор — Арылаахтан!

О, аламай күн сыралбан
Сылаанын, кылаан уотун
Салаа оттуу,

Салаа оттуу
Сардаганан ылбаахтаан,
Сүүмэбинэн үллэстэн,
Түүтэбинэн түгэттэн,
Ахсынньыны сьһытан,
Тохсунньуну тоһутан,
Сандал сааска тийбиччэ,
Күөххэ көгүл тийбиччэ,
Чалбарыйа ымайан
Чаалай күнү ыйа-ыйа,
«Күрүөтэ суох да,
Хата, ha-haax,
Көбүрээн да бэрт!» — дэһимэн,
Хоро таһа, мээр хоро таһа,
Хотуул гынан кэһимэн.
Дьабаралды
Наар хороогигор
Дьаптаан ис, дьэ —
Көрөн үөрүөҥ:
Күөдьүһпэтэххинэ,
Оннообор,
Күн санаа —
Күн даа көбүрүөн!

Элбэх сылга, хонукка
Эбии төлөбүр ылбакка
Иэйэммин суруйарым,
Кыһыннары ходуйарым.
Тугуй, дьэ, ол тухары
Тутум оту даһаны

Тирбэбэлээн бэйэбэр
Кыбытымматым үйэбэр.
Күнгэ тугу булбуппун
Күнгэ холбуу ууммуппун.
Түксүг, уопсай хочоттон
Сомсуман, моой отчутгар,
Саатар, түүтэх отго угун
Күнгүтүгэр, аата сүрүн!
...Мин
Итэбэйэр дьоллообум
Күнү киһи түстүүрүн.

СЫАХХА

Тула — сүгэ олуктара
тулдуктана көттүлэр,
фонтанныыр электро
күөрчэх эрбии көөбүлэ —
дьиэрэһитэн, дьэ, бу үлэ! —
чоруун мутук очурун
салыыр хатан устуруус:
саманнык эмиэ куруук
дьуххалыыр саркаах тылы
дьулуур — дьону силимнии.

Кимтэн ыллар атылы
хаалбыппын мин билинним,
бириэмэ бу биллэ-көстө
эрэмиянни элэҥнэс,

хас мүнүүтэн илэ көстөр
деталь буолан күлүмнээн.

Дуоһуйа мин истэн үөрдүм
симфония-үлэни,
ымсыырбычча ыллаан көрдүм —
сиппийистим күүлэни.
Суоҕа дуу бу бөрүөһүг
дьэ ити кэннэ сатыыра,
суруйан көрүү үһү
арай хоһоон, сатира.

Дьиссипилиинэ диэн ахсым
ат боккуоба күлүмнүү,
хас звено, хас сыах ахсын
үлэ түллүүй көмүөллүү.

Заводка, холоһаҕа да
сваркалыы сирэлийэр,
хотуурдуу килбэчийэр
уот саҕыл хоһоон наада.

Мөлбөстүлэр чэлгийэн
Ийэ сирбит буодактара,
куһуйбахтаан биэриг, чэйиҥ,
хоһоон сыаҕын уолаттара!

МИН ЫНАХ ЫҔЫБЫН

«Лена» эбэ таас көстүүнэй
сэттис этээһигэр,

көрсүспүччэ үчүгэй
үүттээх чэй иһэр.

Ханарытан этэр диэмэн
ханньаабын ити,
хайа мугун, дэлэй ээ тема,
киһилии кэпсэтинг.

Оонньоотохпуг оонньоур чааска,
киил кэм оҕолоро
кэлбиһинит хатанат сааска
олох олоро.

Охсуһуу, уот кирбии фронт —
күннээби түбүгүн,
ону ким олонхо оҕорон
туойуоҕай бүгүн?!

Тугуй, рифма эрэ дуо
поэт дьарыга,
хайдаһый, устар уу дуо
хаһыат суруга?

«Эн, дьэ, биирдии ынаххыттан
төһөлүүнү ыгын?» —
ыйытан ыһыаҕалатта,
арай, биир атаһым.

Хайыамый, пресса аатын
көмүскүүр чиэһим,
хата, махтана санаатым
көнө тылын иһин.

Мин ынах ыбын, от охсубун,
бултуубун ус кыһын,
ол оннугар бар дьонум
суруйар хаһыаппын.

ТЫАЛЛААХХА

Күөрэгэй тымныы саас
күөмэйэ ирбэккэ,
муунтуйда дии наһаа
өр ыллаан биэрбэккэ.

Атыахча аппакка
кэбиннэ ньургунун,
көрбүккүөт, дьэ, хаһан
ол кини хоргунун?

«Кыһын да эргийдин,
кыһаллан бээрт биһи!» —
кыһытан биэрэрдии
кыыбыргыа эрбэһин.

Кэм буолуог, сытыган,
тиэрэбэ тиллэбин,
сэтэриир куһаҕан
туора дьон эрэйин.

Эн дьолдуур үөрүүтүн
ийбэт кун эттээххин,
үрдүүгүн өрүүтүн
кэрэни тэпсээхтээн.

Токкунан, дуоһуйа
чмырыын күүстээххин,
о, дьэбин уоһуйан,
дыг өлбөт үөстээххин.

Умньуугун үтүөбэ
уулаах ньүөл өлөңү..
Туох саба үктүөбэй
күөх ача төлөңү!

Сүөм от-сир үөрүүтэ,
үрүл кун оҕото
кур мууһу көөрөтөн
күөрэлиэ тобута.

Өркөн өй өллөр да
сыдыаайа сылдыаба,
көмүс тыл, көрөөр да,
күлүмнүө дыаалаба.

Ыллыр да, тыллы да
арынан аҕаабат,
саас хорон талыыта
ыарахан, кытаанах.

Күөрэгэй, ньургуйу,
хапсыры дулуйан,
уһуйун: «Ким хоһуун
дууһалаах, ол ҕуйан!»

МИН КӨМҮӨҮМ

1

Көмүс күһүн..
Көмүс киһи..
Көмүс күөмэй,
Көмүс тарбах..
Үгүс элбэх
Хайбалы этии.
Көмүс, көмүс!
Көмүс бөбөх,
Көмүс кылдыы,
Көмүс биһилэх,
Көмүс ытарба,
Көмүс илин кэбиһэр,
Көмүс кэлин кэбиһэр..
Кыһыл көмүс!
Уруң көмүс!
Ханнык киһи
баҕарбаты!
Ханнык дьахтары
долгуппаты!

2

Арай мин,
Өбүгэлэрбит
«Көмүс —
харах уута»,—
дээн эппиттэрин

Ытык кырдыбаастарбыт,
бэркэ сэрэнэн,
кэпсэл тыналларын,
Обо сылдьан
истэн аһарбышын
Тобо эрэ
умнубаппын.
Уонна
күлүмүрдүү ооһууур
Көмүс кизгэлгэ,
ымсыыра быһыытыһан,
күммүн-дьылбын
бараабыппын
өйдөөбөспүн.

3

«Өскөтүн,
кыһыл көмүс
илин кэбиһэр
түөскэр күндээрэр.
Күн уотун
көмүс сарданата
буолангын,
Бар дьонгун
тоһуттар тымныыга
сыдьаайан биэрэ
сылдьыан»,—
дииллэрэ буоллар —
Хайырым этэ?

«Өскөтүн,
көмүс ытарбаны
кулгаабын эминньэбэр
индиннэргин,
Аан дойду сонунун
барытын истиэн,
бастыгын билиэн»,—
дииллэрэ буоллар —
Хайырым этэ?
«Өскөтүн,
кыһыл көмүс
биһилэби
илин тарбабар
көттөргин,
Хаһан да
суруллубатабы
суруйуон,
айыллыбатабы
айыаһ,
албан аатырыаһ»,—
дииллэрэ буоллар —
Хайырым этэ?

4

Ол эрэн,
Чолбон сулустаабар
тырымны тыгар,
Байбал уутунаабар
Дирингэн биэрэр,
Очуос тааһынаабар

Кубарыйа хаһыгһыа,
Эгэ, дьэ, арай,
Рентген курдук
Дьэрэлийэр
Күн уотун курдат
Сардагардан көрдөххө:
Сарадахтыр тымырдаах,
Толбоннурар эбирдээх
Төлөн буолан
Төлө мөбө,
Күлүбүрүү өрө мөхсөр
Сүрэм-үөл сэбирдэх!
Ол иһин да
Хас саас ахсын,
Олох чалбаа
Ыһыаһын баттыы,
Талах аалай
Лабаатыныын
Хатын дьарбаа
Ытарбатыныын
Сагалыы кини
Илибирээн тиллэр,
Саһаттан үүнэ
Тылыбыраан тыллар.
Айылба наргыл,
Уйан айыыта
Тоҕо, дьэ,
Туора туруой
Айбыт аҕа
Айылбатыттан.

Ииппит ийэ
Эйгэтттэн,
Дьылба хаан
Тыйыс ыйаабатытан,
Төлкө да
Төлөрүйбэт дьүүлүттэн,
Тоҕо, дьэ, ала-чуо
Кини эрэ туоруой,
Тоҕо ол кини эрэ
Тоҕус үйэ
Туругуруой,
Сэттэ үйэ
Силигилиэй?
Сүрэм — үөл,
Чээлэй сэбирдэх,
Хаар-сиир даҕаны
Хаарыйара кэбирэх.
Хаһан эмэ,
Хаһан эмэ,
О, кини да эмиэ
Кэлиэ дии кэмэ,
Хагдарыйыа,
Хатыа-кууруо,
Туллан түһүө
Үүммүт дуолбар,
Төһүө буолбаат
Төрүт буорбар!

Хара тыаба доруобунньук
хатамматах маһа суох,
дьон сыппах тыла оннук
хонцотор да, уһуннук
дууһабын аалан, оһуо...

БУОЧАРЫМ

*Ырылыччы тардарынан
Ырыкыныап Суруксуттан атыны
Ыраахтан да, чугастан да
Ырыгалаан булбатабым.*

П. Семенов —
Ырыа Былатыан, норуот ырыаһыта

Улай оҕо сааспыттан
сурукка буорайарым,
көмүөл бөҕө ааспыт да,
өһүйбэтэх буочарым.
Дэлэҕэ да, доботтоор,
учууталым кыс хаар орто:
«Тураах кэлбит!» — диэн куруук
күллэриэ дуо оҕолору.
Ол онно «чистописаниеба
көөчүктүүр ассыагыкатын
хайаан мүччү ыһыгыһыһаҕай,
хор, биирдэ син кырдыаһаным:
«Аахпытым поэмабын,
тыла-өһө тыһыппалаах...» —

уон оччонон уйуһуһабым,
о, өссө эһии сыһыппара!
Баайтан эрэ үлэн буолсу,
баарынан сылдьар ордук,
устуруокам үйэ пульсун
электрокардиограмматын курдук
Бөрүүбүттэн бүгүн даа
таммалыа суох буруо,
истэн кэбис, доборуом,
бөрүөм төлөн уһугуттан
чэрэһийлэ буолбатах,
ирбинньиктэнэ, ол аата
сир ийэм тымыра тэбэр,
дьүүктэ буолан дьүрүһүйэр.

ЧЭЛГИИЭ ҮҮНҮҮИ, ДЬИЭМ МАҕА

«Дьинэ туттуоххун, — дэһэллэр
доботторум, — олох да уйгу».
Линкир тииттэр түһүүллэр
сүгэм нүһэр тойугун...

Мин холкуос уопсай дьинэтин
холумтанын сылааһыгар
сылааах окко түспүтүм
Хаабыка алааһыгар.

Ахтылғаным сабагар
торҕо сүүрэ эн кэриэтэ

дьярбаалана тыргыйар
сайылыгым түптэтэ.

Биирдэ ийэм илиибиттэн
ылан чэмэл күн диэки
дэллэртэн испитэ —
оскуолам — күндү дьибэккэм.

Уоннаахпыттан сайын аайы
нуктаабыт нал күөх отуум,
ырыам эн намчы сьдьаайыг,
сүрүбим — кутаа уотуг.

Интэрэнээт итии аһа,
нуолах борон хаатыгкам,
умсулбан, иэйии ааһа —
училищем барахсан!

Үс сыллаах чуор олохпун,
умнуом дуо, хаһаарымабын,
бодоруспут дьолоохпун
уон омук ааттаахтарынын.

Классик дьукаахтардаах
мин, бэһиэлэй студент,
үргэл сулуc уоттардаах
Сэргэлээх этэ кыстык дьизэм.

Миэхэ мэнэ айылбам
мэлдьи сылаас алаһа,

далбардыыр дин айыы дьылбам
даачаг диэн хас нүөл алаһы.

Чабыл алтан колонналаах
дыбарыаһым дьэнкир чагда,
курустаал салгын туолан,
күлүмүрдүү күүлэй, агдам!

Күһүнгү тыам, көмүс уорук,
көбүөр-ойуу дьэргэйи,
булуон суоба унуорун,
оннук киэиг кестүүнэйим.

«Дьибэтэ дьэндэт, — дэһэллэр, —
түспэтийдин, олох да уйгу».
Тийтэр бостуой түһүүллэр
сүгэм уохтаах тойугун.

Чэлгийэ үүнэн турууй,
дьиэм маһа — удьуор баайым,
суугунуу дьоһу туйууй
саас-үйэ хас чуор сайын!

Учуутал эмээхсиним
көмүдүөгүн сыламыгар,
бөхпүн-сахпын бөхсүнэ,
үйэбин монгуом диэн буолар.

Мин дыдагы хоһоонньут
моонньум суона да биллэр,
атастарым арай, оонньуу,
«обонньор дьиблээх!» — дэһэллэр.

Миэхэ ол тухтан да күндү,
өйүм-санаам, дьэ, өл хабар,
баарбыттан бар дьонум үөрдүн —
баһымыбалыам дьылбабар.

Доботторум сүрэхтэрэ —
миэнэ саамай чэгинэ дьинэм,
тыргыл сулус түнүктэрэ,
өрүү угуяа мичээрднэ.

Доботторум сүрэхтэрэ —
миэхэ талы, баай хором
долгуйа көрсүөхтэрэ —
дуоһуйа ириэм-хоруом.

АНАЛЫМ

Мин олобум — премьеры,
кимим ооньуйой сааһылаан,
бэйэбэр бэйэм эрэ
биографтын быһыылаах.

Бэйэбиттэн, дьэ, үнүр бу
ыллым бэйэм интервью:
эн тух ийин, хаһаантан,
айаххын дуу аһатан
салланнаан сылдыһынын,
хачча хаалтай олобун,

бабар адьас даһаны
төрүү илик буолуобун...
Буочукалаах буорах буолбут
бу сиргэ, доботторуом,
билбэккэ бараахтырбыт
кэмнээх буолуо баара дуо.

Арай бири өрүү мин
алдыархайдык билэбин:
хас күн ахсын төрүүбүн,
хас күн ахсын кэлэбин,
о, билэбин хайа күн
төрөөн бүтүүм — өлөбүн,
сынгалаамай сыныһал мүөтүн,
аһалын бу төлкөбүн.

Тэтэр сарьал кэриэтэ,
сэгэрдэриэм, кэрэтин
наар сагалы сагалы,
наар сагаттан сагалы
чымаан чааскар дээрэтин
ыллаан тыллар аналым.

Алыс да абыланнаах,
о, олох умсулбана,
олус да умсулбаннаах,
о, таптал абыланга!
Бу күөх кырыс үрдүгэр,
үрүү күнүм сырдыгар
сэмэй нэскин толоро,
киһи курдук олорон,

киһини кэлэн ааһы —
бэйэтэ хорсун быһымы.

Сага сэргэ силиһин
сага сиргэ төрүттүү,
өлүүн эмиз олох иһин
мөккүөр төрдүн төрөттүн.

Киһи биһэ киһи буола
үйэлэргэ төрөөн бүппэт,
охсуһуулаах уһун суола
ойбонго тийээн сүппэт...

Кырданьыктыыр уот төрөл
кыым буолан ыһахтана,
төлөннүү түллэн төрөө
өйгүнэн, дууһабынан.

* * *

Поэты угуйар
таптал эрэйэ,
таптала таңара,
туттун, хоһууттар!
Сылдьарым былаһын
ол кыысчаан сирэйэ
ыйдага туналын
ыллатар дууһабар,
дууһабар ол мөссүөн
оһуоҕа ылдыктыы —
ол күнтэн ончу мин

уурайыам суруйан,
тобо чап аларбар
дьогдьооту сылыктыы
аарыра буолуоҕай
куруук биир туруйам?..

КУРУС САНАА

Силбик күһүн сағана,
Сиидэс чарангы курдат
Сирилэччи үрэр курдук
Сүрэхпэр курус, санаа...

Ичээнни сэрэйэрим,
Ити киһи барахсан
Салгын кута арахсан
Тыал буолан илэчийэрин.

Киллэм хонуу кырыһан
Куула диэки туоруоххун,
Куота бара туоруоххун,
Курус санаа — курус санаа.

Мин бэрт дыкти киһибин,
Үөрүүнү өрүсүнэн,
Оннообор төрөөн түһээт,
Ытаабатах үһүбүн...

Кэбис, миэхэ араама,
Миигин эрэ булума,

Дьэллик ытты буулаама,
Курус санаа, курус санаа.

Өссө даа мин эдэрбин.
Биирдэ күнгэ кэлбиччэ,
Таптыыр дьолу билбиччэ,
Оонһуу-күлэ түстэрбин.

Курус санаа, быраһаай!
Эрэл добор кэриэтэ,
Күнүм лаппа кизһэриитэ
Булаар мингин сураһан.

ХАРА ТЫАМ ТИИТИГЭР ХАЙБАЛ

Боруонса чабыл
уот кыһыл,
мыраамар күлүмүрдүүр...
Мин бюспун
тииттэн кыһын
уонна
Мүрүгэ тимирдин!
Тыыллар
тыһыһычча сылынан
мунха ийэтиттэн
булан ылан,
хабырыһар
буол, арай,
ол харанга тааһы
хайа да бэйэлээх

хатан тимирдин —
саараамаг,
кыым эрэ
сабыллыа сирдиргин!
Мин бюспун
тииттэн кыһын
уонна
Мүрүгэ тимирдин

ИЙНЭЭБИТЭ

Урсун. Тулук дьэрэнгэйни туойбута. 5

Айхаллаа, поэт, саргылаах саганы

Сага сулус Нерюнгри	15
Ыллыктар — тулуктар	17
***Ыйдага түүнгэ, ө, үмүгэй даҕаны	18
Аттар	20
Сулус уулаах отоно	21
Кэскиллини кэпэтин	24
Кыһынгы Дьокуускай	25
Уоттаах сурук-устуруока	29
Эйэ кустуга	30
Адьыным	32
Ажыйаан өрүстэрэ	33

Үс сүрэхтээх чокуур дьон

Үс сүрэхтээх чокуур дьон	36
*** Мыраамар кирилинэни	37
Очуостар	38
«Кини барахсан» дьэн кинигэ титульнай илиинигэр	40
Кыһыл сарык саҕах унуор	42
Ньукулайдар	43
Хадьымалта	45
Авегина Ильина	47
***Эн хаһан быыс булан	48
Ууруулаах кылаатым	50
Кыһылары сэас	52
Учууталым туһунан ырыа	55
Анабыл	57
Дьахталларга	58
Чэйинг эрэ, чэйи эрэ!	62

Прометей	64
Реквием	67
Ытыс уота	69
Үс чараг	70
***Дьоннор — көмүс куоластар	72

Айылҕа — мин төрөппүт ийэм

Сиргэ	74
Икки саас	75
Үрүн түүнтэн этюдтар	77
Мүөттээх үөтэр	79
Сайынгы	82
***Элэстэни массынабыт	83
***Самыртан иллийбит отум	83
***Чараас долгун	84
***Сырал күннэр	84
Сайынгы түүн	85
Уоттаах отум	85
Сай орто	88
Улуу күүлэй	89
Билииппэ	91
Кыстык	92
Кыдамалар	93
Нал сирэм Нам сирэ	93
Эгисэли	95
Тумул хахыйах	97
Күн кириитэ	98
Өдбөт үйэлэни	99
Көмүс-алтэн мырааннар	100
Буолак алгыһа	102
Ыкса күһүн	103
***Кылык-халык иһилиннэ	105
Бүкөт	105
Кыһыл минигэм илиинини	106
Дьэ дуо, доботтуором!	107
Бэйэбэр	107
Төрбө күөх дөрбөөннор	108

Угуур нэлы кумаха	108
Өнгө	108
Алтан кылдыы	109
Алардары арийы	109
Хомо сылаас холумтан	110
Бултаах дьыл	110
Хатыг уута	111
Үс хатынга	111
***Айылжа — мин төрөлпүт ийэм	111

Өлбөт мэнэ уулаах уолбат дьүүктэ

Ийэм көмүс мөссүөнэ	113
Санаа	115
Абылаты	118
Таптыр дьахтар	119
Көнүллэни	120
Блокнокка	121
***Уулаах отон буолларгын	121
Ньургуһуннуу	121
Ойуур ыла	122
Иннэлээх кыс	122
Кыһыл кыс	123
Чыычаахтар	123
Кэни	125
Чыычаах сүрээ	126
Аптаах хомус	126
Остуол тула	127
***Ово утуяа сытар	130
Ово	132
Киэһэ	133

Санааг уотун отун, отун!

Үөскэ	135
***Хоһоонум тыһ үйэ тыһынан	136
Тыл уонна металл	137
***Норуот үйэ-саас	138
Маастар, атаһар	139

Уоттаах саһыл	139
Баба санаа балаараным	141
***О, музам	143
Чыычаахтыыттан тылбаас	145
Эн илбистээх тойуккун истэ	146
Санааг уотун отун	146
Отууга	150
Сугуруйэр зал уот тылым	151
Оту кытта от буолар	153
Дьол туллуга туналыйар	154
Күн кэбиннилээх оттуу	156
Сыаха	158
Мин ынах ыбын	159
Тыаллаахха	161
Мин көмүһүм	163
Сүрүбүм — үөл сэбирдэх	167
***Хара тыаба доруобуньук	170
Буочарым	170
Чэлгийэ үүнүүй, дьизэм маһа	171
Аналым	174
***Поэты угуйар таптал эрэй	176
Курус санаа	177
Хара тыам тиитигэр хайбал	178

Литературно-художественное издание
Рыкунов Николай Михайлович
ИВЫ МЕДОВЫЕ
Стихи

Составитель Евдокия Ивановна Рыкунова

Редактор В. Н. Луковцев
Худож. редактор П. П. Соловьев
Технический редактор У. Т. Гордеева
Корректор И. Г. Васильева.

ИБ № 3249

Сдано в набор 16.09.96. Подписано в печать 15.11.96.
Формат 69x84^{1/16}. Усл. п. л. 5,35. Уч.-изд. л. 5,65.
Усл. кр.-отт. 5,47. Бумага типографская.
Гарнитура литературная. Печать высокая.
Тираж 1000 экз. Заказ № 696

Лицензия серии ЯГКП № 000012 от 04.01.92.

Национальное книжное издательство «Бичик»
Республики Саха (Якутия)
677892, ул. Орджоникидзе, 31

Намская типография
678040, с. Намцы, ул. Ленская, 85